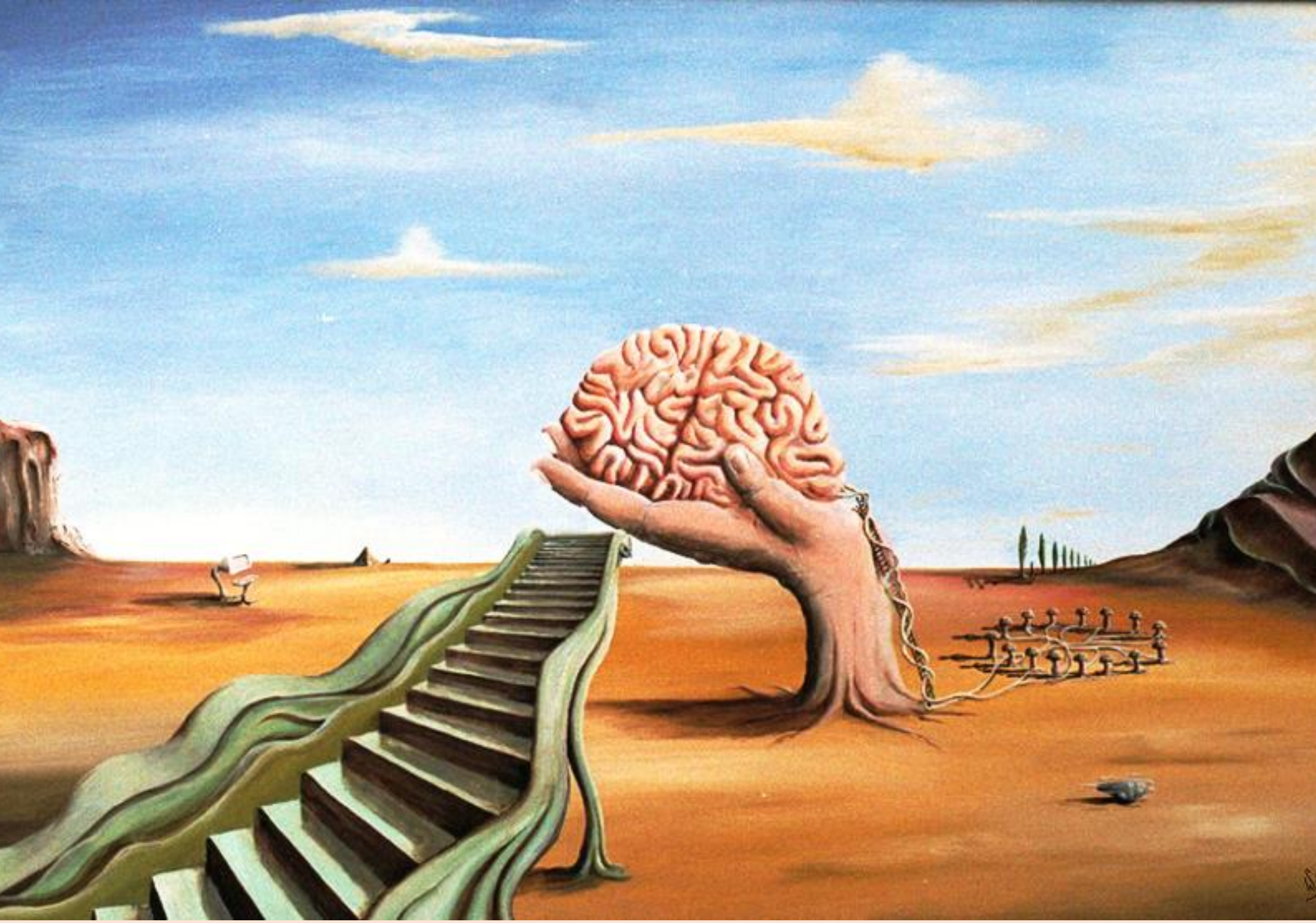

KASTAMONU GENÇ AKADEMİ DERGİSİ

“Bilgi, yapabileceklerinizin farkında olmaktır. Bilgelik, ne zaman yapılmayacağını bilmektir.”

“Gençlerin Gözünden Gençlik”

“İnternetin olduğu her yerde!”

Yıl:1 Sayı:2

EDİTÖRDEN

Değerli okurlarımız;

Bu sayımızda tamamızı “Gençlik” olarak belirledik. Genel manada gençlik; İçinde bulunduğumuz çağda, ilerlemek için gerekli görülen bol enerjiye ve şevke sahip olan ulusun güçlü bir varlığıdır. Gençlik kritik bir gelişme çağıdır, her şeyin mayalanmaya başladığı bir belirsizlik dönemidir.

Genç ne çocuk ne de yetişkin olduğundan, kişilik her iki aşamanın bir karışımına sahiptir. Bazen bencil olabilir ya da ertesi gün bencil olmadığı ortaya çıkabilir. Bir gün isyankâr biri olduğu da olabilir.

Gençlik isyankâr bir kişilik geliştirir ve bu nedenle aile arasında fikir çatışmaları görülebilir. Aynı zamanda aile ilişkilerinin sıkıntıya girmesinin de önemli bir nedenidir. Doğası gereği tartışmacı olan gençlik, kendince uygun bir mantık ve yargı tutumu geliştirir.

Böylece bir neden olmaksızın herhangi bir şeyi doğru kabul etmeyi reddeder. Sadece her sorusunun yanıtlanmasını ister ve arayışı tamamlanınca da aynı şeyi kısmen ya da tamamen kabul edebilir.

Gençlik Gücü nasıl doğru yöne kanalize edilir?

Gençlik, güç ve entelektüel yetenekle doludur, eğer düzgün kullanılırsa görünmezi görünür hale getirmeye, zorlukların üstesinden gelmeye ve çok çalışmayı başarıya dönüştürmeye yardımcı olabilir, böylece bir bireyin ve ulusun büyümesine yol açar.

Gençlik, tutku ve enerji dolu büyük bir hayali beslemek için altın dönemdir. Her ne kadar yer yer maceralarla dolu olsa da gözleri açık olarak aranmaları gerekiyor. Toplumun ekonomik kalkınması için fikirlerimize şekil verebileceğimiz zamandır. Dramalarda, projelerde, sporlarda ve diğerlerinde aktif rol almaya teşvik etmek, aşırı fanteziyi kontrol etmenin yollarındandır. Ayrıca, mesleki farkındalık ve bireysel farklılıkların eleştirel bir şekilde incelenmesi yoluyla mümkün kılınabilecek destinasyona doğru hareket etme zamanıdır.

Sorumluluk ve eğlence, yeni ortamlar, heyecan, alkışlar ve pişmanlıklarla harmanlanmış, insanın hayatında büyük bir öneme sahiptir. Bilgiye ek olarak bilgeliğe de erişme zamanıdır. Kimi zaman gençlik ile ilgili düşündüğümüz ve kimi zaman tavsiyelerde bulunduğumuz dergimizde, iyi okumalar dileriz...

İÇİNDEKİLER

BAŞARILI BİR KARIYER PLANLAMASI İÇİN GENÇLERE BAZI TAVSİYELER Prof.Dr. Zekeriya YERLİKAYA	3
DÜNYAYA NEDEN GELİRİZ? Muhammet BALCI	7
NEDEN ZEKÂMIZ DÜŞMEYE BAŞLADI? Yunus AKYILDIZ.....	11
SÜRGÜN 2 Yusuf DALKILIÇ	14
DİKKAT! VİCDAN KONUŞUYOR Ökkeş Emre Türkçapar	15
TEHLİKELİ BİR HARF “A” Halil İbrahim ORAK.....	17
İBN SİNA FELSEFESİNDE NEFSİN BEDENLE İLİŞKİSİ PROBLEMİ Yusuf Ferzan YÜKSEL.....	21
MENZİL Faruk ÇALABKULU	31
BİR UNUTULMAZ DOST HİKAYESİ	32
ÖVÜLME SEVDASI VE YERİLME KORKUSU Ahmet Sani TOPÇU	34
AYİN Sevginur KIRMIZIOĞLU	38
KAZAKİSTAN'A HOŞ GELDİNİZ Aldiyar AUYESBEKOV.....	40
KAZAKİSTAN ŞİİRİ ALİ DARBAY	43
GÜNÜMÜZ GENÇLİĞİNDE DİNE KARŞI MESAFELİ DURUŞUN ÖZ ELEŞTİRİSİ Ahmetcan KUŞOĞLU.....	44
DEM KOKMUŞ Seyfettin KILIÇ	48
ŞEYH MUSTAFA DEVATİ VE KASTAMONU CELVETİ TEKKESİ Ömer Faruk ŞAHİN.....	49

“Yazılarımız izinsiz alıntılanamaz!”

BAŞARILI BİR KARIYER PLANLAMASI İÇİN GENÇLERE BAZI TAVSİYELER

“Mana ile yoğrulmayan, hedefi ilim, irfan ve hikmet olmayan ve sadece maddi kaygularla belirlenmiş bir kariyer planlamasının sonu başarısızlıktır, hüsrandır.” Prof. Dr. Zekeriya YERLİKAYA*

Hayatta başarılı olmak herkesin ortak arzusudur. Bu yolda bilinçli hareket etmek, iyi bir kariyer planlaması yapmak ve iyi bir eğitimle iyi bir meslek sahibi olmak ve hayat boyu iş hayatında bu kariyeri geliştirmek çok önemlidir. Bu konuda gençlerimize, birey-aile-okul üçgeninde yardımcı olmak, onları doğru yönlendirmek hepimizin görevidir. Gençlik geleceğimizdir, gençlerini iyi yetiştiren toplumlar geleceklerini inşa ederler.

Son yıllarda, bazı kamu ve özel sektör ileri teknoloji ürünler üreten firmalarda (örneğin Aselsan, Havelsan, TUSAŞ, Baykar Savunma, Togg, Aspilsan vb) çalışan gençlerimiz çok güzel işler çıkarıyorlar. Özellikle ürettiğimiz İHA, SİHA vb. savunma araçlarıyla, gençlerimiz tüm dünyanın hayranlığını kazandılar.

Gençlerimizin, TEKNOFEST vb. organizasyonlara olan ilgisi, bu güzel işler çıkaran gençlerimizin yeni nesil için örnek alınacak başarılı şahsiyetler olacağının da en önemli ve mutluluk verici bir göstergesi olmuştur. Bu başarıların sürdürülebilir olması v de daha büyük başarılarla taçlandırılması için hepimize önemli görevler düşmektedir.

Çocukluk yıllarından akademik hayata başlayana kadar olan 29 yıllık süreçte; çiftçilik, hayvancılık, yabancı bir ülkede işçilik, şoförlük vb. meslek alanlarda çalışmış ve sonradan akademik iş hayatına atılmış birisi olarak, bu süreçte

edindiğim bazı bilgi ve tecrübelerimi, bu yazıda gençlerle paylaşmak ve yukarıda bahsettiğim güzel gelişmelere paylaşmak istedim.

Faydalı olması dileğiyle...

BAZI TAVSİYELER

- ❖ *Hem maddi hem de manevi anlamda kaliteli bir eğitim alan bireylerin yaşam kalitesi de yüksek olur. İyi bir eğitim almış ve başarılı olmuş bireylerden oluşan toplumlar da huzurlu ve refah düzeyi yüksek toplumlar olur. Bu nedenle başarılı bir kariyer için hedeflerinizi tespit etmek, bu doğrultuda iyi bir kariyer planlaması yapın ve iyi bir eğitim almaya çalışın.*
- ❖ *Kariyer planlaması kapsamında, meslek seçiminde yeteneklerinize uygun, severek yapabileceğiniz ve kişiliğinize uygun mesleklere odaklanın.*
- ❖ *Her anne-baba çocuğuna imkânları ölçüsünde iyi bir eğitim aldirmek için büyük fedakârlık yapmaktadır. Onlara layık olmak ve eğitim hayatında başarılı olmak için hedefleriniz doğrultusunda gayret edin ve sistemli çalışın. Motivasyonunuz yüksek ise her gün 2-3 saatlik; planlanmış ve düzenli bir çalışma ile üst düzey başarılar elde etmek mümkündür.*

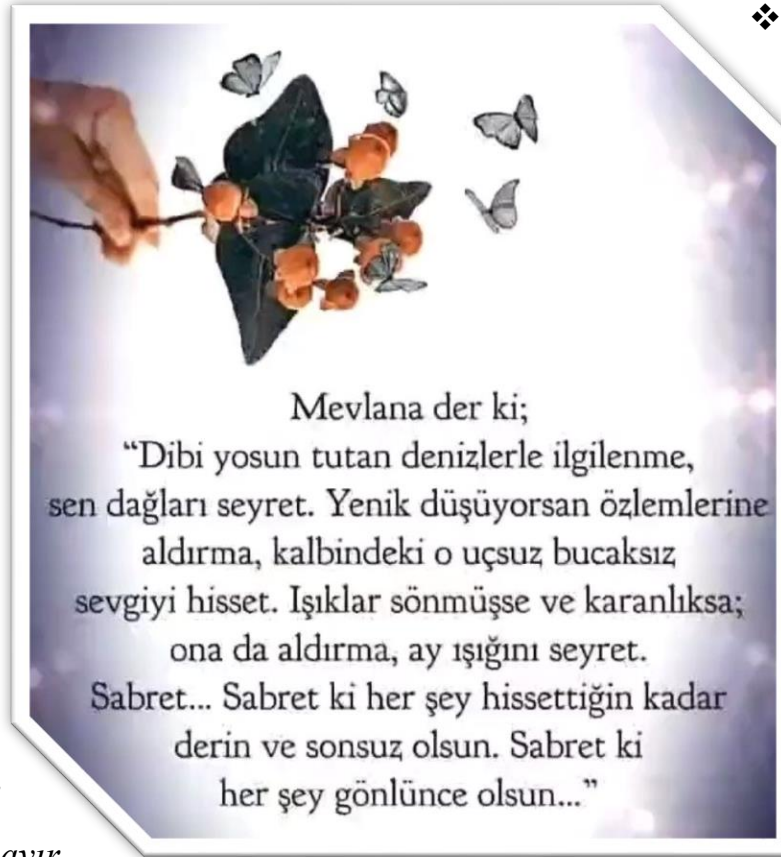
- ❖ Yaşadığı çevreye bağlı olarak, erken yaşlarda; evde-mutfakta, bağda, bahçede, tarlada vb. alanlarda kazanacağınız birçok beceri kariyerinizde size önemli maddi ve manevi kazanımlar sağlar, özgüveniniz ve motivasyonunuz artar.
- ❖ İlkokul ve ortaokuldan sonrasında lisede, ilgi, yetenek ve becerilerine uygun bir mesleki eğitim almak önemlidir. Daha ileri düzeyde eğitim almak isteyenler için bu mesleki eğitime uygun üniversite eğitimi almak başarılı bir kariyer ve kariyer gelişimi için çok önemlidir.
- ❖ Olaylara ve sorunlara bilimsel yaklaşın, okuryazar düzeyinde bilimsel araştırma süreçlerini öğrenin ve uygulayın. Elinizdeki telefonu kullanarak arama motorlarında, birkaç uygun anahtar kelimeyle, bir tuşla aradığınız bilgilere ulaşabileceğinizi unutmayın.
- ❖ Yaşadığımız bu çağda, bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb. teknolojik araç-gereçler, kariyer süreçlerinde ve rutin hayatımızda vazgeçilmez teknolojik araçlar konumundadır. Bu araçlar, amacına uygun bir şekilde, faydalı yolda kullanmasını bilenler için büyük bir nimet, faydalı yolda kullanmasını bilmeyenler için bir külfettir.
- ❖ Sağlığınıza dikkat edin ve sağlıklı beslenin, kötü alışkanlıklardan kendinizi koruyun, spor yapın, saatlerce hareketsiz bir şekilde bilgisayar ve telefonla meşgul olup sağlığınızı bozmayın, bu araçlarla çalışırken her 30-40 dakikada bir birkaç dakika yürüyüp, basit kültür-fizik hareketleri yapın.
- ❖ İmkânınız varsa yeteneklerinize uygun spor ve sanat dallarıyla uğraşın.
- ❖ Eğitim hayatında tecrübe etmiş birisi olarak, çok önemseydiğim bir husus da şudur: Dinimizi, tarihimizi ve kültürümüzü güvenilir kaynaklardan iyi öğrenin, bu konularla ilgili çok kitap okuyun, okuduğunuz kitaplardan ilginizi çeken bilgileri not alın, bu notlardan hareketle kendi düşüncelerinizi yazın ve siz de yazmaya başlayın ve kim bilir bu şekilde yaparak aynı zamanda iyi bir yazar olduğunuzu keşfedeceksiniz.
- ❖ Genel-kültürünüzü artıracak, sizi motive edecek ve becerilerinizi geliştirecek kişisel gelişim kitaplarını da okumayı ihmal etmeyin.
- ❖ Bu teknolojik çağda artık kütüphaneler sanal ortama taşınıyor, bu tür kitaplara e-kütüphanelerden, e-kitap şeklinde, elektronik ortamda ücretsiz ulaşmak mümkündür. Bu tür kitaplar için bilgi almak isteyenler sosyal medya üzerinden bana ulaşabilirler.
- ❖ Bilim-teknolojideki gelişmeleri takip edin ve en az bir yabancı dili iyi öğrenin.
- ❖ Üniversite yıllarında derslerde devamsızlık yapmayın, her gün düzenli çalışın, kariyerinizi geliştirecek öğrenci değişim programlarından yararlanın, seminer, konferans vb. etkinlikleri takip edin. Lisans sonrası ALES, KPSS, Y. DİL vb. sınavlara iyi hazırlanın. En azından uzmanlık

düzeyinde akademik kariyer (Yüksek Lisans) yapanlar her daim avantajlı olurlar. Mesleğiniz ile ilgili uzmanlara kariyer ile ilgili danışın ve tavsiyelerine uyun.

❖ Varlıkların sadece madde boyutuna takılmayın, her şey maddeden ibaret değildir, varlıkların mana boyutunu da düşünerek hareket edin, manevi açıdan güçlü olmak için dinimizi iyi öğrenin, ahlaki güzellikleri keşfedin, öğrendiklerinizi uygulayın ve yaratılanların en şereflişine yakışır bir hayat sürdürün.

❖ Zorluklar karşısında sabırlı ve güçlü olun. İlahi mesajdaki tavsiyeye uygun bir şekilde "hayır gibi görünende şer, şer gibi görünende hayır olabileceği" düşüncesinde hareket edip her daim iyimser olmaya çalışın ki ruhen ve manen de güçlü olun.

❖ Zamanınızı iyi planlayın, peygamber efendimizin "İki günü eşit geçen ziyandadır (zarardadır)" uyarısına kulak verelim ve her gün maddi ve manevi anlamda, yeni, güzel ve faydalı bilgiler öğrenmeye çalışın.

❖ Arkadaş çevresi çok önemlidir. Başarıya odaklanmış, hedeflerin olan, çalışkan, ahlaklı, iradeli ve dürüst insanlarla arkadaş olunuz.

❖ İnsan olsun başka canlılar olsun onlara iyi ve merhametli davranın ki manevi olarak da huzurlu olun ve Allah'ın rahmeti de üzerinize olsun. Çevreci bir anlayışla hareket edelim, bu dünya çocuklarımıza emanet bırakacağımız ve ecdadımızdan devraldığımız bir emanettir, emaneti koruyalım.

❖ Ömer Seyfettin'in "Pembe İncili Kaftan" hikâyesindeki İstanbul efendisi gibi gerçek bir vatansever olmak için gayret edelim. Bu karakter, her yaratılanı yaratandan ötürü seven ve vatanını karşılıksız seven bir yiğit idi, inançlıydı, Allah'ın rızasını kazanmak için çaba gösterirdi, iradeli ve

cesurdu, onurluydu, fedakârdı, ahlaklı ve dürüst idi, kanaatkârdı, samimiydi ve kimseye minnet duymamıştı... Bizim için örnek alınacak vatansever insanlar ancak bu tür bir düşünce ve karaktere sahip olan insanlar olmalı...

❖ Hedefimizde Allah'ın rızasını kazanmak olmalı, bu hedefimiz yoksa hayatta yapılan her işin, sergilenen her davranışın, biriktirilen malın hiçbir anlamı yoktur,

ölümle birlikte unutulur ve yok olup giderler.

- ❖ *Size düşen görevlerinizi yapmak ve başarmak için gayret gösterin. Bazen başarısız olsak da bu tür durumları başarıya giden yolda birer mola olduğunu düşünüp, yılmadan yola devam etmek lazım. Başarısızlıklar, musibetler ve belalara karşı da maddi ve manevi anlamda gerekli olan tedbirlerinizi alın, neticede ne olursa olsun her şeyin Allah'tan olduğuna tefekkür edin ve "hayır gibi görünende şer, şer gibi görünende hayır olabilir, her şeyin en doğrusunu Allah (C.C) bilir" düşüncesinde olun. Böyle bir yaklaşım hem ruh sağlığınızı korur hem de motivasyonunuzu yüksek tutar,*
- ❖ *Hakikat ve gönül medeniyetinin öncü kuşağı olarak insanlığa hizmet etmekten zevk alan, adil bir dünyanın inşası, tüm insanlığın barışı, refahı ve kurtuluşu için gayret edenlerden olun ve bunun manevi huzurunu yaşayın.*
- ❖ *Rabbimizin bir ismi de Âlim'dir, yâni her şeyi her yönüyle bilendir. Kulları arasında okuyup öğrenen âlim insanları, öğrendiği güzel bilgileri hayatına tatbik eden ve diğer insanlara faydalı olanları sever, cahilleri ve tembelleri sevmez!*
- ❖ *Zorluklar karşısında pes etmeyin, zorluklara karşı mücadele ederek, dua ve sabırla moral ve motivasyonunuzu yüksek tutun...*

Unutmayalım; insanın hayatta karşılaştığı her zorluk ona farklı beceriler ve tecrübeler

kazandırır ve neticede bu zorluklar o insanı maddi ve manevi açıdan daha güçlü yapar.

Haydi gençler!..

KADER GAYRETE ÂŞIKTIR... BAŞARIYA GİDEN YOLDA KARŞILAŞILAN HER ZORLUK KARŞISINDA PES ETMEDEN, SABIRLA MÜCADELE ETMEK GÜCÜMÜZE GÜÇ KATACAK VE BAŞARIMIZI ZİRVEYE TAŞIYACAKTIR...

Niyeti hayır olanın akıbeti de hayır olur...

Allah yâr ve yardımcınız olsun...

*Kastamonu Üniversitesi Öğretim Üyesi

DÜNYAYA NEDEN GELİRİZ?

Muhammet BALCI – Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

balci_452@outlook.com.tr

Bu kısa ama iddialı yazımda size hayata ne için geldiğimizi, ahlak için alternatiflerin önemini ve en iyi şekilde kaybetmenin erdemini izah edeceğim.

Buyurun başlayalım...

Hangi kitapları okuyorsun veya öneriyorsun diye soranlar oluyor. Okumayı araştırmayı çok seviyorum elbette ama kitap veya internet. Bu kaynakların çoğu aslında son derece ham bilgilerden oluşuyor. Bizim, noktaların birleşmesine ve her şeyden çok o

noktaları da bizzat

kendimizin

birleştirmesine

ihtiyacımız var.

Youtube videoları,

kitaplar,

belgeseller, Wikipedialar

bunlar iyi güzel fakat benim size

önereceğim şey şu:

Kendi görüşlerinizi, kabullerinizi destekleyen değil, normalde okumayacağınız şeyleri okuyun ve hep tek bir alan yerine farklı alanlarla ilgili şeylere göz atın. Farklı şeyleri okuduktan izledikten sonra bir arkanıza yaslanın ve farklı mecralarda farklı konularda edindiğiniz bilgiler arasındaki benzerlikleri, benzemezlikleri, geçişkenlikleri ve örtüşmeleri düşünün. Bunu inovatif bir ruhla yapın. Ortaya yeni bir ürün çıkarır gibi. Kendi birleştirdiğimiz noktalar bir daha kolay kolay kopmazlar. Hayatımızın

gidişatını etkileyebilecek perspektifler böyle kazanılır. Çağımızda bilgiye ulaşmak çok zor değil. O bilgilerden kendinize ne çıkardığınız çok kritik. Ailelerimiz bizim ilk temel bilgi kaynağımız. İnternetin olmadığı dönemlerde bu çok daha uzun süreler için geçerliydi. Kafamızda noktaları ilk kez onların bize aktardığı hayat bilgileri ve bilgelikleri ile birleştirdik. Okulda da olmuyor mu bu diye soracaksınız? Olmuyor.

Yani size özel olarak ders dışında ilgi gösteren,

sizinle hayatı konuşmaya istekli,

yaptığınız sorgulamalara ve

eleştirilere tolerans

gösterecek bir iki

öğretmeniniz

olduysa o başka.

Ama bunun dışında

temel eğitimde konular

çok keskin şekilde

birbirinden ayrılmış oluyor. Yani

coğrafya dersi bitiyor ve tarih dersi başlıyor.

Coğrafya dersine ait her şey o derste kalıyor,

çantaya geri koyuluyor ve tarih dersinin defteri

kitapları çıkartılıyor. Arada bir teneffüs veriliyor,

başka bir öğretmen geliyor falan ve kafada

adeta coğrafya şalteri indirilip tarih şalteri

açılıyor. Hatta yeni gelen öğretmenin karakterine

ve tavırlarına göre o konuya olan dikkatiniz ve

ilgi seviyeniz bile değişmiş oluyor. Halbuki bu iki

konunun birbirinden bağımsız ve bir diğerine

atıfsız anlatılması kadar boşa harcanmış bir

eğitim zamanı olamaz. Dağların nehirlerin

isimlerini ezberlemeye değil, o dağların ve

nehirlerin hangi savaflara veya medeni ve bilimsel gelişmelere sebep olduğunu bilmeye ihtiyacınız var. Noktalar birleşince o nehrin ismini ve hangi ülkelerden geçtiğini unutmayacaksınız zaten. Bu durum çok sayıda farklı ders için geçerli:

Beden eğitimi ve biyoloji. Müzik ve matematik. Edebiyat ve felsefe. Eğitim sistemini yeniden dizayn edebileceksek bir gün, konuların asla böyle izole şekilde aktarılmasına müsaade etmemeliyiz. Ezberciliği doğuran esas sebep bu çünkü. Anne ve babalarımız, bir alanda uzmanlaşmış hocalar kadar o alanları tek tek bilmezler. Ama uzun hayatları sırasında bazı noktaları birleştirmeyi başarmışlardır. Bu nedenle hayata bakış açımızı okuldan ziyade ailemiz şekillendirir. Babamın bu anlamda benim üzerimde çok etkisi olmuştur örneğin. Gençlik yıllarımdan itibaren bana olaylara farklı bakabilme, tersinden düşünme ve bu şekilde sorgulama yetisini o kazandırdı. Hiç unutmam henüz lise yıllarımdayken bir akşam evde babam bana sordu:

Oğlum hayatından memnun musun? Okulundan, odandan, kıyafetlerinden, yediğinden içtiğinden memnun musun? dedi. Ben de “gayet memnunum” dedim. Şimdi söyle bakalım bunlar kimin sayesinde? Diye sordu. Ben de annemin babamın sizlerin sayesinde tabi ki babacım dedim. Bunun üzerine babam bana “O zaman sana şimdi git bakkaldan istediğimi al desem beni üzmez hemen dediğimi yaparsın değil mi oğlum” diye sordu. Ben tabi konunun buraya varacağını hiç hesap etmediğim için bir afalladım. Ama madem babam bir paket sigara

için bu kadar dramatik bir giriş yaptı. “Aşk olsun baba tabi ki gider alırım. Ne istersen. Sonuçta aldığımız nefesi sana borçluyuz” diye gülerek yanıt verdim. Tam yerimden kalkmaya hazırlanıyordum ki. Babam bana “Güzel. Peki Muhammet... o zaman senden baban olarak basketbol antrenmanlarını da bırakmanı ve onun yerine futbola ağırlık vermeni istesem? Her şeyi borçlu olduğun babanı kırar mısın?” diye sordu. “Yani çok mutlu olmam ama seni bu kadar mutlu edecekse spor spordur der onu da yaparım babacım.” dedim ama yavaştan da bir tedirgin olmaya başladım. Babam, Pekiii... dedi. İstedğin mesleği değil de benim istediğim mesleği yapacaksın desem? Benim gösterdiğim kızla evlenecek, benim uygun gördüğüm insanlarla arkadaşlık edecek, saçını benim istediğim gibi kestirecek, benim istediğim tarzda giyineceksin desem... Benim istediğim şekilde inanacak ve benim dünya görüşlerimi savunacaksın desem. O zaman bana ne dersin? Diye sordu dondum kaldım. Biraz düşündüm ve sonunda e bunları da ben seçemeyeceksem “hayata getirmeseydiniz daha iyiydi derim.” o zaman baba dedim. Babam gülümsedi ve “aferin oğlum” dedi ve ardından ömrüm boyunca aklımdan hiç çıkmayacak ve bana daima yol gösterecek olan şu cümleyi etti:

“İşte. Hayatını, her şeyini, her nefesini borçlu olduğun babana bile kontrolünü vermeyi anlamsız bulduğun bu şeyleri; hiçbir ideolojinin, hiçbir siyasi önderin ya da hiçbir otorite figürünün sana dikte etmesine müsaade etme oğlum.” Bildiğiniz bilmediğiniz her felsefe, ideoloji ve inanç eninde sonunda hayattaki amacımızı sorgulamak için vardır. Bu inanç ve değer sistemleri üzerinden ‘bu hayata ne için

geliriz?’ sorusunun cevabını ararız... Bu cevapları bir takım cafcıflı sloganlar şeklinde vermek de mümkündür. Mesela kimine göre; Hayata vatanımızı milletimizi yüceltmek ileri götürmek için geliriz. Varlığımız onun varlığına armağan olmalıdır. Tabi bu sebeple yaşadığımız süre boyunca bazı iç ve dış düşmanları iyi bilmemiz, bazı kesimlere ve bazı başka milletlere karşı önyargı sahibi olmamız beklenebilir. Bir başkasına göre ise; Hayata Allah için, Peygamber için, ümmet için, Yehova için veya başka tanrılar için, test olunmak için geliriz. Tabi dolayısıyla bu test sırasında çok belirli kıyafetler giymemiz beklenebilir. Sadece belirli türde

insanlarla evlenmemiz kabul görebilir. Saçımızı sakalımızı nasıl keseceğimiz, neler giyip neler yiyeceğimiz dikte edilebilir. Ancak

‘hayata ne için geliriz?’ Sorusunun bir cevabı var ki; de facto olarak verilebilecek tüm bu diğer cevapların üzerindedir. En geniş küme olarak onların hepsini kapsar. Evet, hayatta olmamızı gerçekten de annemize babamıza, ülkeyi kurtarmış olan kişiye veya her şeyi var eden bir yaratıcıya borçlu olabiliriz. Bunun yanı sıra bu hayata her şeyin öncesinde ve ötesinde “kendi hayatımızı yaşamaya” geliriz. Çünkü eğer bu olamıyorsa; kurtarılmış olmanın da bir kıymeti yoktur. Sınıf mücadelesi de anlamı yitirir, çok para sahibi olmak da. Bir ömür sadece size dikte edilenleri yapacak ve sorgulanmamış doğrulara inanacaksanız; hayata gelmiş olmanızın kıymeti

ve anlamı hızlı ve dramatik şekilde düşer. Bu söylediğim; denilenlerin hiçbirini yapmayacaksınız veya hali hazırda var olan hiçbir yaşam tarzını kabul etmemelisiniz anlamı taşımıyor. Kendi hayatınızı ve seçimlerinizi yaşadığınızı bildiğiniz sürece derseniz onu bir davaya, bir inanca veya bir amaca harcayabilirsiniz. Bunda hiçbir sorun yok. Hatta hayattaki ulvi amacınızı bulduysanız ne mutlu size. Bu amaç ve hedef için istiyorsanız hayatınızdan vazgeçebilirsiniz de. Buna sanırım sadece saygı duyulur. Yeter ki amacınızı ve yaşam tarzınızı belirleyen siz olun. Bunu isteyen siz olduğundan emin olun. Tamamen şans eseri doğduğunuz

coğrafya, tamamen şans eseri içine doğduğunuz aile yapısı veya çevre olmadığından emin olun. Bundan emin olabilmemenizin ise tek yolu var:

Alternatiflerin var olması. Onun olabilmemesinin de tek yolu tolerans kültürü. O kültürün ortaya çıkardığı kanunlar ve sistemler. Alternatifleri görebilmek, okuyabilmek, öğrenebilmek, deneyebilmek istemenize müsaade edecek bir özgürlük ortamının bulunması bu bakımdan çok hayatidir. Alternatifleri denemeniz ve benimsemeniz halinde ne toplum tarafından ne de devlet tarafından ağır yaptırımlarla karşılaşmanız gerekir. Yani sizin hayata gelmenize anlam katacak olan esas şey; Otomatikman şans eseri doğru yaşam tarzı, ideoloji ve inanca sahip olmanız değil bunların alternatiflerinin ve o alternatifleri

deneyimlemenizi sağlayacak toleransın olmasıdır. Gelişmiş toplumlarda gençlerin hata yapmasına, uç şeyler denemesine daha çok müsaade edilir, daha çok tolerans gösterilir. Saçlarını farklı renklere boyamak istiyorsa mesela okul buna ses etmez. Genç bir kız trenle ülke ülke dolaşmaya karar vermişse toplum ona kötü gözle bakmaz. Genç bir erkek sabah akşam gitar çalıyor veya paten kaykay yapıyorsa çevresi onu 'kayıp gençlik' diye yaftalamaz. Bu insanlar orta yaşlarına geldiğinde de sevmediklerini fark ederlerse kariyerlerinden vazgeçip daha az getirisi olan ama daha mutlu oldukları bir şeyi yapmaya daha çok cesaret edebilen insanlar olurlar. Bu daha mutlu ve kendi ile daha barışık bir toplumun tablosudur. Alternatifler hayatta çok önemli bir şeyin daha ön koşuludur:

Ahlak. Alternatifin olmadığı yerde hangi hayatı yaşıyor olursanız olun ahlaklı bir hayattan söz edemezsiniz. Çünkü ancak "kötü" "iyiye" tekaddüm edebilir. Onun var olmasını sağlayabilir. Ne demek istediğimi şöyle izah edeyim:

Diyelim ki; bir tek parti rejiminde yaşıyorsunuz ve diyelim ki o parti de bilinen tüm evrensel standartlara göre iyi ve başarılı olsun. Partinin politikaları sayesinde ülke refah içinde, güvenli, huzurlu ve mutlu olsun. Durumun bu olması vatandaş olarak sizin oyunuzu kıymetli ve anlamlı kılar mı? Bu partiye oy vererek ahlaklı bir karar aldığınızı ileri sürebilir misiniz?

Başka seçeneğiniz yok ki... Hata yapmak veya kötü olanı seçmek varken iyiyi ya da daha az kötü olanı seçerseniz, işte o zaman ahlaklı bir eylemde

bulunmuş olursunuz. Dolayısıyla hiçbir başka fırsat verilmemiş hayatlar, hiçbir alternatif tanınmamış yaşantılar en baştan itibaren, doğru ve iyi kabul edeceğimiz inançlar ve ideolojiler ile yönetilmiş, disipline edilmiş olsalar bile ahlaklı olarak hiçbir değer taşımazlar. Anlam ifade etmezler. Alınan muazzam önlemler nedeniyle hiçbir şeyi çalma ihtimali olmayan bir kişi hırsızlık yapmamış olmakla övünemez.

İnsanların ve toplumların karakterleri hata ve yanlış yapma özgürlüğü olduğu ölçüde gelişir. Geliştiği ölçüde güçlenir, özgüveni artar ve daha başarılı olur. Yani başarı için başarısız olabilme ihtimali bir ön koşuldur. Tabi yapılan hatanın ve yanlışların bedelleri olmaz demek değil bu. O bedelleri ödememişseniz hata yaptığınızı da düşünmez ve yanlış içinde olduğunuzu

hissetmezsiniz. Ama hiç hata yapmamış veya hatalardan ders çıkarıp her seferinde doğru olanı seçmiş olmak bile anlamlı ve başarılı bir hayatın tek ölçütü değildir. Bunu söylüyorum çünkü bir çoğumuz hayatı kazanılmış başarılarla ölçer. Konulan hedefte başarılı olunamıyorsa hayata gelme amacına ulaşamadığı dolayısıyla da hayatın anlamının azaldığı veya tamamen yitirildiği düşünülür. Bu düşünce biçimi modern toplumda o kadar baskın ki insanları intihara bile sürükleyebiliyor. Çünkü devamlı tekrarlanan moto ne? Hayatta kaybedenlere yer yok. Tarihi kazananlar yazar. Kimse kaybedeni hatırlamaz. Yani kazan da nasıl kazanırsan kazan... Gerisi önemsiz. Bana inanın dostlarım bu doğru değil. Tarihi kaybedenler de yazar. Bu sadece nasıl kaybettiğinizle ilgilidir. Başarısız olduğumuzda dahi nasıl başarısız olduğumuz önce size, sonra başkalarına ders ve ilham kaynağı olur. Bir şeyde başarısız olmak bazen uzun vadede aslında lehimize bir gelişme olmuştur ama bunu o sırada biz bilmeyiz bile.

Öyle “başarısızlıklar” vardır ki; başarılı olmuş olanları gıpta ettirir, imrendirir. Kazanacağıma keşke böyle kaybetseydim dedirtir. Şimdi gelin size tüm kazananları gölgede bırakmış bir başarısızlık hikayesi anlatayım. John Stephen Akhwari 1968 Mexico City Olimpiyatlarında yarışan Tanzanyalı bir atletti. Bir maraton koşucusuydu. Ne var ki, tüm antrenmanlarını ve hazırlıklarını yaptığı ülkesi Tanzanya'nın rakımı yani deniz seviyesinden yüksekliği Mexico City'e kıyasla çok düşüktü. Dolayısıyla vücudu çok daha yüksek bir rakımda maraton koşusu yapmak için hazır değildi. Ama Akhwari bunu bilmiyordu. 75 atletin katıldığı 42 km'lik olimpiyat maratonuna herkes gibi başladı ve hemen ilk dakikalar içerisinde ön gruptaki yerini aldı. Ne var ki; 19. kilometre esnasında koşucular arasındaki sıralamasını ilerletmek isterken vurgun yer gibi oldu ve adeta bilincini kaybetmiş şekilde düşerek çok sert bir biçimde yere çarptı. Bu düşüş nedeniyle fena şekilde dizi

yaralanan Akhwarinin diz kapağı yerinden çıkmış ve omzu sakatlanmıştı. Hobi olarak koşan insanlar bile bilir ki bu şartlarda bir maratonun tamamlanması mümkün değildir. Herkes Akhwari için yarışın bittiğini biliyordu. Ancak Akhwari birkaç sargı bezi ile yaralarını sardı, dizini sıkıştırdı ve devam etti. Seke seke, topallaya topallaya acılar içinde devam etti. Son kilometrelerde bırakın koşmayı doğru düzgün yürüyemiyordu bile. Ön gruba yetişmeyeceğini anlayan 15 atlet herhangi bir sakatlıkları olmamasına rağmen yarışı bırakmıştı bile. Toplamda sadece 57 kişi bitiş çizgisini geçti. Akhwari de onlardan biriydi.

Maratonun galibi Etiyopyalı atlet tüm yarışı 2:20:26 saniyede tamamlamıştı. Diğer tüm koşucular da takip eden 5 dakika içinde maratonu tamamladılar. Akhwari ise son koşucudan tam 1 saat sonra stadyuma girdi. O stadyuma girdiğinde güneş çoktan batmış, tribünlerde sadece birkaç yüz kişi kalmış ve haberciler kameramanlar gitmişti bile. Bitirmek üzere olan bir koşucunun daha olduğu haberi alınınca, madalya töreninden bir televizyon ekibi hemen gönderildi. Ve Akhwari'nin son metreleri ve akıl almaz azmi tarihe kaydedildi.

Sonunda bitiş çizgisini geçtiğinde küçük bir kalabalıktan tezahürat geldi. Kendisiyle röportaj yapmak için bir spor muhabiri yanına geldi ve herkesin aklındaki soruyu sordu:

Neden devam ettiniz? Akhwari'nin cevabı bugün hala ülkesinde bir gurur kaynağı ve dünyanın her yerinden sporculara ilham veren kısa bir demeç oldu:

"Ülkem 5 bin millik yolu beni yarışa başlayayım diye göndermedi, 5 bin millik o yolu beni yarışı bitirmem için gönderdiler." Akhwari spor tarihine "En muhteşem sonuncu" olarak geçti.

Peki maratonu kazanan isim kim miydi? Bilmem. 1968

olimpiyatlarının çok kazananı oldu.

Ama bunca zaman sonra ve daha asırlar da geçse hatırlanmaya değer tek hikâyeye Akhwari'ninki. Hayata ne için geliriz? Her şeyden önce bu hayatı yaşamak için. Kendi bildiğimiz ve kendi seçtiğimiz gibi yaşamak için. Onu tamamlamak için. Kazanmamış olsak, sonuncu olsak bile sonuna kadar yarışmak için. Bu hayat maratonunu nasıl koşacağınızın, koşup koşamayacağınızın kararını ve kontrolünü kimseye vermeyin.

NEDEN ZEKÂMIZ DÜŞMEYE BAŞLADI?

Yunus AKYILDIZ – Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

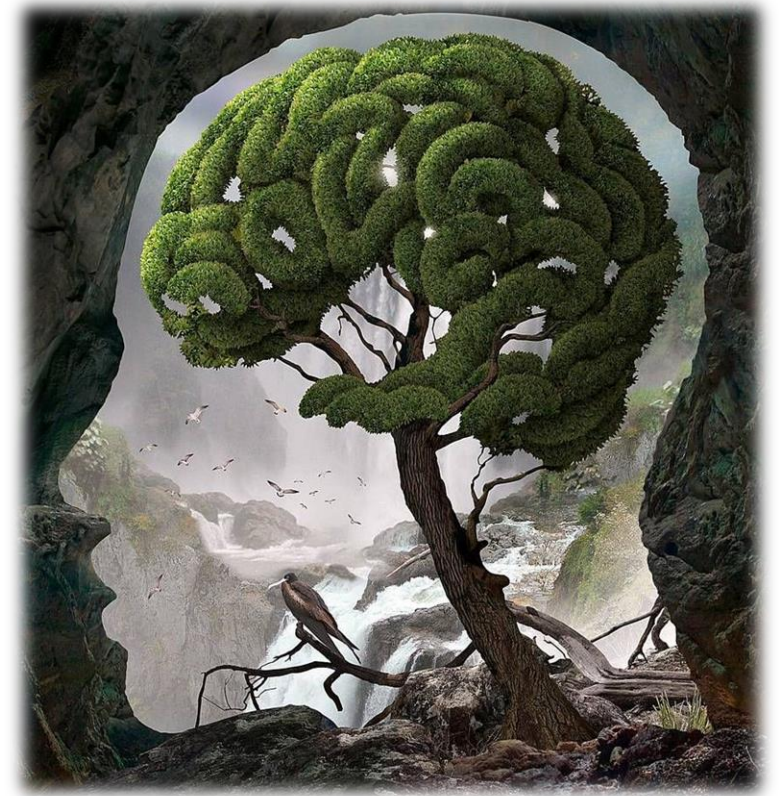
myunusakyildiz@gmail.com

İnsanlığın ortalama zekâsı düşüyor mu? Kognitif yani bilişsel kapasitemiz pik noktaya mı ulaştı? Yoksa her nesil artmaya devam mı edecek? Size bu yazıda zekâ, ahlak ve bilgeliğin nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu, neden yüksek bir IQ'ya sahip olmanın aptalca hatalar yapmaya engel olmadığını ve bilge biri olmak için neden öyle çok zeki falan olmanızın gerekmediğini izah edeceğim.

Hemen başlayalım...

'Intelligence Quotient' yani IQ, zekâ katsayısını belirleyen bir ölçü. IQ testleri ortalama puan hep 100 olacak şekilde tasarlanır. Uzmanlar 3-5 yılda bir testleri revize eder ve ortalama 100'e gelecek şekilde tekrar ayarlanır. Çünkü 1950lerin ortalamasına göre ölçüm yaparsak hepimiz dahi çıkarız. Önem ve anlam ifade edecek olan bulunduğunuz tarihte ve ortamda ortalama insana kıyasla ne durumda olduğunuzdur. Bugün dünya genelinde popülasyonun yüzde 68'i 85 ila 115 arasında bir IQ'ya sahip. Nüfusun küçük bir bölümü 70'in altında aynı şekilde yine çok küçük bir bölümü de 130'un üzerinde. IQ testleri 20.yy'ın başında icat olduğundan beri her nesil bir önceki nesle göre ortalamada 4 soru daha fazla doğru çözüyor. Bu her 10 yılda bir insanlığın IQ'sunda 3 puanlık bir artış demek. Yani ölçümleme yapmaya başladığımızdan bu yana çok ciddi bir yükselişe şahit olduk. Buna 'Flynn etkisi' deniyor. "Flynn etkisi", dünyanın birçok yerinde ölçülen zekâ testi puanlarında yaşanan önemli ve uzun süreli artış

fenomenine verilen isim. Bu isim zekâ üzerine çok önemli çalışmalar yapmış ve aynı zamanda ahlak felsefeleri üzerine de kafa yormuş Prof. James Flynn'den geliyor. Onun ortaya koyduğu şey kaydedilen bu IQ artışının biyolojik bir evrim ile ilgili olmadığı. Yani biyolojik olarak beynimizde gri madde, kıvrım veya nöron sayısı artışı nedeniyle bu olmuyor. O anlamda bir değişim için çok çok daha uzun sürelere ihtiyaç var. Flynn etkisini daha iyi sağlık koşulları, beslenme, hamilelik sırasında daha az alkol sigara tüketimi, kurşun gibi maddelerin boyalarda ürünlerde daha az kullanımı, daha fazla eğitim gibi şeylerle açıklamaya çalışan teoriler de mevcut. Ancak Flynn'e göre esas neden; sınıflandırma ve soyut varsayımları daha iyi şekilde yapmaya başlamamızı sağlayan sanayi devrimi sonrası ortaya çıkmış yeni araçlar gereçler. Buna göre, örneğin yüksek eğitim, kendi başına zekayı artırmıyor ama neyi sağlıyor? Daha sofistike

araç gereçlerin kullanıldığı iş alanlarında çalışmamızı sağlıyor. Eğer düşük eğitiminiz nedeniyle kasiyer olduysanız tüm gün önünüzdeki ekranda gördüğünüz şeylerin karmaşıklığı da ona göre oluyor. Yine örneğin daha sağlıklı uzun bir ömür yaşıyorsanız bahsedilen bu fiziki veya mental araç gereçlerle daha uzun vakit geçirmiş oluyorsunuz. Şöyle düşünün; 1900lerde bir bankerin sadece iyi bir muhasebeciye ve kredi verme konusunda hangi müşterilerine güvenebileceğini bilmeye ihtiyacı vardı. O kadar. Şimdi ise bir bankanın aslında fiziki olarak bile var olmayan sadece ekranda bir sayı olarak duran fonları paraları yönetebilmesi yıllar sonraki emlak piyasasına dair bilgisayar projeksiyonlarını incelemesi analiz etmesi son derece karmaşık finansal ürünler ile yatırım riskini azaltmış gibi göstermesi; borcunu, açığını karlı iş planları olarak derecelendirme kuruluşlarına sunabilmesi ve bu şekilde daha pek çok alanda çok

sayıda sofistike araç gereci kullanabilmesi gerekiyor.

Peki tüm bunların ahlakla ne ilgisi var?

Son birkaç yüzyılda insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar ahlaki tartışmalarda artış yaşandı. Azınlık gruplar, önyargılar, stereotipler, dezavantajlı kesimler veya dezavantajlı toplumlar açısından çok önemli ilerlemeler bu sayede kaydedildi. İnsan toplumlarına yönelik tartışmalar bir kenara hayvanlar ve doğa gibi kendimiz dışındaki pek çok şeye ilişkin etiksel yaklaşımlar da oluşturduk. İşte bu zekâ gelişimimizi köklü şekilde etkileyen araç gereçlerin sınıflandırma ve soyut düşünme yetimizi artması ile oldu. Reel dünyanın somut gerçeklerinin dışında düşünmeye, varsayımlar oluşturmaya, isabetli öngörülerde bulunmaya ve en önemlisi hipotetik şeyleri ciddiye almaya başladık.

Ne demek bu?

12.yy'da yaşayan bir kralla sohbet ettiğinizi hayal edin. Doğumundan itibaren özel şekilde muamele görmüş, öldüğü güne kadar da aç kalmayacağını, yorucu işlerde çalışmayacağını, kimsenin kendisine saygısızlık edemeyeceğini neredeyse kesin olarak bilen bu kişinin empati kurmasını istiyorsunuz. Ona "Yarın uyandığında sıradan bir köylü olarak kalktığını farz et, kendini nasıl hissederdin?" diye sorsanız sizce ne cevap alırdınız? "Haklısın yahu hiç böyle düşünmemiştim. Köylü olmak da zor iş, dur yarın yeni bir kanun çıkartayım da çalışma şartlarını iyileştireyim, bazı temel hak ve özgürlükler vereyim" mi derdi size? Yoksa şu cevap daha mı ciddi bir ihtimal? "Ömrümde hiç

bu kadar aptalca bir şey duymadım, kim görmüş birinin akşam kral yatıp sabah köylü kalktığını?!” Böyle bir varsayımı kurgulamayı mantıksız ve gereksiz görece ve olması mümkün olmayan bu tür bir hipotetik durum üzerine düşünüp buradan bir sonuç çıkarmayı manasız bulacaktır. Ayrıca saygısız da bulacaktır, zaten o yüzden de çağlar boyu böyle şeyleri kimsecikler krallara sormadı. Gördüğümüz gibi hipotetik yaklaşım olmadan ahlaki tartışmaları başlatmak, ahlaki argümanları savunmak ve ilerlemek çok zordur. Evrensel olana ulaşmak çok zordur. Karşınızda, dünyayı fiziki gerçekliği, somut ve var olan halinin dışında varsayımsal olarak da ciddiye alacak olan kişiler olması gerekir.

Günümüz modern toplumunda bunu mesela şu cümlede duyabilirsiniz: “Adamın derdi ekmek sen ona eğitim sisteminin öneminden, öğrencilerin ve öğretmenlerin özgürlüğünden falan bahsediyorsun. Adam karnını doyuramıyorsa eğitim sistemi umurunda olur mu?” Bu kişi iki olgunun ne derece birbirine bağlı olduğunu göremiyor çünkü içinde bulunduğu son derece maddi, fiziki ve somut durumda soyut düşünce pratiği yapmak ve evrensel ilkeler ona bir lüks gibi geliyor. Daha da ötesi bunları adeta alaycı buluyor. Oysa soyut düşüncenin sağladığı mantık örgüleri ile evrensele ulaşılmamış bir yerde adalet, yatırım, ekonomi, ticaret hepsi bir domino etkisi ile günün sonunda pastanın küçülmesine ve o pastadan herkese daha az pay düşmesine neden oluyor. Kazandığınız bir para varsa bile o para her gün değer kaybediyor ve bir ay önce alabildiğinizi bir sonraki ay alamıyorsunuz. Fizik olarak daha az

çalıştığınız daha az ürettiğiniz için değil. Daha az soyut düşündüğünüz ve bu nedenle evrensel ilkelere ulaşamadığınız onları uygulayamadığınız için. Yöneticilerinizi o ilkelere uymaya zorlayamadığınız için. Hayatın somut durumuna odaklanmış olan kişiler önündeki 24 saate, ay sonuna veya taksit tarihine odaklı yaşar. O tarihi kazasız belasız atlamasını sağlayacak olan her ne ise arkasını kurcalamadan kabul etmeye hazır olur. Bu belirli zaman döngüleri içinde hiçbir varsayımsal düşünce pratiği yapamaz. “Sonrasını sonra düşünürüz...” der ve bırakır. Oysa soyut düşünce pratiğinden ve evrenselden kaçan kişi için ‘sonra’ diye bir şey olamaz. Bu nedenle sonrasını düşünemeyen, önemsemeyen kişilerin ahlaki yaklaşımlar da olamaz. Çünkü artık soyut düşünce pratiğini, sorgulamayı, öngörü yapmayı bırakmışlardır. ‘Sonra’ kavramı bu insanlar için bir illüzyondan ibaret hale gelir. Şu seçimde de oyunu ver bak sonra nasıl güçleneceğiz, şu yetkiyi de ver bak sonra nasıl uçuşa geçeceğiz, şu hatayı da affet bak sonra dertler nasıl bitecek...Dolayısıyla bir toplumda düşük eğitim veya kötü sağlık şartları gibi nedenlerle soyut düşünme yeteneğini geliştirecek olan araç gereçlere erişim ne kadar az oluyorsa, tıpkı kişi başına düşen milli gelirin azalması gibi, kişi başına düşen zeka ve evrensel ahlak ortalaması da azalıyor. Bu söylediğim her yüksek eğitilmiş, beyaz yakalı otomatikman ahlaklıdır falan anlamına gelmiyor tabi ki. Hayat koşullarının sağladığı bir ortalamadan bahsediyoruz. Hayat koşulları iyileştikçe okumaya, yeni şeyler öğrenmeye, öğrenilmiş olanları sorgulamaya daha fazla zaman ve imkan doğuyor ve bu bir lüks olmaktan çıkıyor.

Peki hayatlarında bu koşullara sahip olmayanlar ne yapabilir?

Eğitilmiş veya eğitilmiş soyut düşüncenin gelişmesi de her şey gibi pratikle mümkün. Bu pratiği de en çok mantıksal bağlantılar ararken ve nedensellik üzerine düşünürken yapıyoruz. Bu da öğrenilmesi yani aslında öğretilmesi gereken bir şey. Bu nedenle eğitim alıp almadığınızdan ziyade hangi türde bir eğitim aldığınız önem kazanıyor. Bu gerekli pratiği yapabilmek için ilk okuldan itibaren sorgulayıcı ve eleştirel düşünceyi mümkün kılan bir eğitim gerekli. Bugün dünya genelinde sahip olduğumuz standartlaşmış türde modern eğitim modeli ne yazık ki bu sorunu çözmiyor. 2011 yılında ABD’de 2300 kişi üzerinde yapılan bir çalışma var olan eğitim modelinin kritik yani sorgulayıcı düşünme yeteneğini geliştirmediğini, bu yeteneğin günümüzde alınan eğitim seviyesi ile neredeyse hiçbir ilişkisinin olmadığını ortaya koydu. O halde nasıl bir eğitim olmalı? Modern eğitim sisteminde yürümeyen ne?

Yerine koymamız gereken model nasıl olmalı? (Bunu bir başka yazımda açıklayacağım). Bu nedendir ki sorgulayıcı bir eğitime en çok yaklaşan toplumlar soyut olsun somut olsun tüm diğer alanlarda da en ileri giden toplumlar oluyorlar. İyi de Yunus, eğitim almış olanlar doğru türde eğitim almamışsa, diğerleri için de sil baştan eğitim alma imkânı bulunmuyorsa nasıl oluyor da dünya genelinde zekada ilerleme bu hızla devam ediyor? Etmiyor!

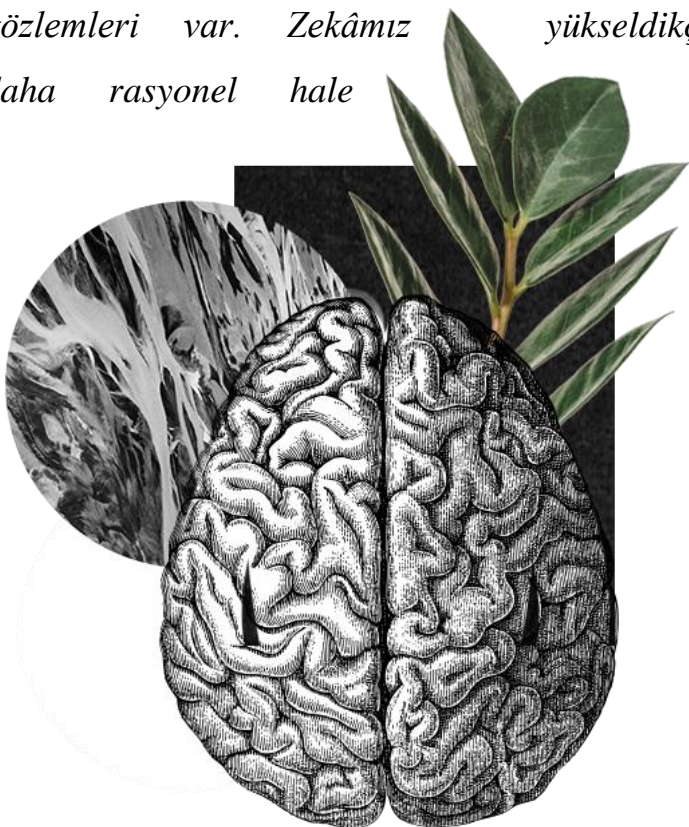
Son 25 yıldır Flynn etkisinde bir yavaşlama var. Akademik çalışmalarda buna artık ‘Negatif Flynn Etkisi’ deniyor ve üstelik ilk olarak Norveç, Finlandiya ve Danimarka gibi oldukça sorgulayıcı eğitim sistemlerine sahip gelişmiş kuzey ülkelerinde fark edildi. 90ların ortasından bu yana kaydedilen zekâ artışında her yıl 0.2’lik bir azalma yaşandı. Bu da iki nesil arasında 7 puanlık bir düşüşe denk geliyor. Bu nedenle de eğitim modelimiz ne olursa olsun insan zekasının sınırına gelmiş olabileceğimiz tartışılıyor. Dikkat ediyorsunuzdur; birçok

alanda bunca ilerlemeye, bunca teknoloji ve bilime rağmen bireysel ve kitlesel ölçekte basit mantık hataları yapmaya devam ediyoruz. Üstelik bu; internet ve bilişim çağında soyut düşünce yetimizi geliştiren araç gereçlere her gün yenisi eklenirken ve akıllı telefonların eğitimi eğitimsiz herkesin cebine girdiği bir dönemde oluyor.

Peki ama neden?

IQ testlerinde hangi türde soruları daha fazla doğru yanıtlamaya başladığımız incelediğinde görüldü ki; insanoğlu geçtiğimiz yüzyıl boyunca spesifik olarak iki alanda ilerlemiş; Birinci alan ‘analoji yapma’ yani iki tamamen farklı şey arasında benzerlikler kurma. İkinci alan da ‘sınıflandırma’. Yani insanlık uzun süredir sadece belli türde soyut düşünceyi pratik etmekte. Bu nedenle tüm bilişsel yetenekler eşit ölçüde artmamış. Bu nedenle diğer alanlardaki zayıflıkların ciddi şekilde bilişsel kapasitemizi etkilemeye başladığı, onu sınırladığı ve artık yavaşlattığı düşünülüyor. ‘Zekâ Tuzağı’ adlı kitabın yazarı David Robson’ın bu konuda önemli gözlemleri var. Zekâmız yükseldikçe daha rasyonel hale

geldiğimizi düşünmek istiyoruz ama durum bu kadar basit değil. IQ testleri yaratıcılığınızı, ne kadar meraklı olduğunuzu, duygusal hassasiyetinizi veya sosyal zekanızı ölçemez. Yüksek IQ örneğin rakamsal konularda bizi daha etkin yapabilir. Olasılıkları ve riskleri daha iyi analiz etmemizi sağlayabilir ancak rasyonel karar almanın bağlı olduğu bundan başka elementler söz konusu. Örneğin, markette alacağınız belli bir ürünün üzerinde ‘yüzde 95 yağsız’ yazıyorsa en rasyonel beyin bile bunu ‘yüzde 5 yağlı’ yazan versiyondan daha sağlıklı olarak algılıyor. Bu fenomene ‘Framing Bias’ yani ‘çerçevesel önyargı’ deniyor ve yüksek bir zekaya sahip olmak sizi bu alandaki bilişsel zayıflığa karşı pek koruyamıyor. Bu şekilde en zeki insanları bile aldatmak, tongaya düşürmek, onları yanıltmak ve yönlendirmek mümkün oluyor.

Başka bir örnek ‘Temporal Discounting’ denilen ve Türkçe’ye ‘küçük hesap’ olarak çevirebileceğimiz şey: Uzun vadede bizim için daha iyi olacağını bildiğimiz şeyi tercih etmek yerine kısa ömürlü kısa vadeli kazanca yönelmek. Rasyonel bir canlının zorda kalmadığı sürece çok sık başvuracağı bir şey değil ama tüm insanlığın sayısız alanda günlük olarak yaptığı bir irrasyonellik bu.

Bir diğeri ‘Confirmation Bias’ yani ‘Doğrulama ön yargısı’: Bir fikir hakkında olumlu bir görüş oluşturduktan sonra bu görüşle çelişecek bilgilere değer vermeme durumu. Yine çok zeki bir varlığın yapacağı bir iş değil. Ama IQ’umuz kaç olursa olsun hepimiz bunu yapıyoruz.

‘Sunk Cost Bias’ denilen ‘Maliyet önyargısı’ da yine zekamızı sürekli alt eden bir başka olgu:

Son derece bilimsel verilerle açıkça başarısız olmakta olan bir yatırıma bir girişime bir çabaya ilişkin realitelerle yüzleşmek acı geldiğinden irrasyonel sebeplerle o çabayı sürdürmeye devam etmek.

Bilişsel kapasitemizi bu farklı alanlarda geliştirmeye başlasak bile bunun meyvelerini almamız yine nesiller sürecek. Eğitim sistemimiz de ortada. Yeni araç gereçler de daha fazla bir katkıda bulunmuyor. O halde o zamana kadar basit ve aptalca hatalar yapmaktan nasıl koruyacağız kendimizi? Manipüle edilmemeyi ve kandırılmamayı nasıl başaracağız? İşte bu noktada eğitilmiş veya eğitimsiz fark etmez soyut düşünce pratiğinin size verebileceği zekadan çok daha önemli bir şey var:

Bilgelik.

Bilgelik tıpkı insan bilinci gibi varlığı son derece gözlemlenebilen ama açıklaması ifade etmesi tam olarak ne olduğunun söylenmesi çok zor olan bir şey. Güzel haber ise bilge olmak için aşırı zeki olmanıza veya çok sofistike araç gereçler kullanmanıza gerek olmadığı. Daha iyi, daha ahlaklı ve daha müreffeh bir hayat sürebilmeniz için Einstein olmanıza, IQ'unuzun 160 olmasına gerek yok. En iyi okullarda okumuş en yüksek eğitimleri almış olmanıza da gerek yok. Bilgelik bunların hepsinden daha önemli üstelik. Çünkü eğer bilgelik edinemezsek yapacağımız aptalca hataları dünyada değil de tüm o süper zekamızla Mars'a gidip orada yapacağız. Flynn etkisi durmayıp aynı şekilde devam edecek olsa

bile bunun bizi sürekli daha iyi karar alma becerisine sahip toplumlar haline getireceği garanti değil.

Robson'a göre öğretilmiş varsayımlara meydan okumak, birçok bilgi arasında kayıp olanı görebilmek, sonuca varmadan önce alternatif açıklamalar üzerine düşünmek gibi şeyler sanıldığı kadar zekâ ile güçlü bir korelasyon içinde değil. İş hayatına erken atılmak zorunda kalanların uzun yıllar eğitim görmüş olan kişilerden daha pratik bir zekaya sahip hale gelmeleri, özel hayatlarında ve iş dünyasında daha zor kandırılmaları zekâ seviyelerinden ziyade mecburen devamlı egzersiz edilmiş sorgulayıcı, şüpheli düşünme pratiğinden geliyor. Ona kabaca "hayat tecrübesi" deyip geçiyoruz. Oysa hayat tecrübesi gibi şeyler zekayı artırmıyor, belli bir alanda bir tür bilgelik oluşturuyor. Bilgelik için illa bu türden hayat tecrübesi de lazım değil. Okuduğunuz bir romandan, izlediğiniz bir filmde veya bir youtube videosundan kendinize bilgelikler edinebilirsiniz. Bir kuşun davranışından, bir gün batımından, bir dostun bakışından bilgelik çıkarabilirsiniz. İnsan zekasının bir üst sınırı varsa bile bilgeliğin sınırı asla olmayacak. Hepimiz sürekli daha bilge olabiliriz. Farklı alanlarda edindiğimiz bilgelikleri paylaşarak birlikte önümüze çıkan her engeli aşabiliriz.

Bu yazıyla, bu kelimelerle benimle birlikte olduğunuz için teşekkürler...

Herkese bilgelik dolu günler dilerim...

SÜRGÜN 2

YUSUF DALKILIÇ-KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

yusufdalkilic3757@gmail.com

Prof. Dr. İhsan Çapçioğlu'na

Ağır ağır kısalıyor yollar

Ortasında gecenin

Çepeçevre sarmalamış benliğimi

Ölüm dadanmış bir şehrin sokakları

Gitmek, çok uzaklara gitmek

Hep gitmek var içimde

Bütün neferleri teslim olmuş

Yalnız tek neferi kalmış

Muzdarip bir komutan gibi

Zamansız ve mekânsız kaldığım

Âh çocuksu duygularla işlenmiş günah

Ve âh gençliğim

Bir azizin fikirlerinde olgunlaşan ömrüm

Ferik Hacı Osman Paşa

Bir kahramanlık alıştırması mıdır yaşanan

Başlayan ve gelişen

Yaşamı aynı potada eritecek

Girift bir sır manzumesi

Beni aslımın gölgesinde yoğuran çile

DİKKAT! VİCDAN KONUŞUYOR

Ökkeş Emre TÜRKÇAPAR-Muhittin TEKİN Kastamonu Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği 2020

Dünya'nın adaletsiz olduğundan bahsederiz sürekli, evet bir bakıma öyledir aslında. Bize kötülük edene bizde kötülük ederiz, bize zarar verene, vurana, sövene bizde aynen karşılık veririz. Bu davranışların altında kalmak istemeyiz çünkü. Bu sebeple Dünya'nın ve içindekilerin adaletine güvenmediğimiz için kendi adaletimizi uygulamaya çalışırız.

Fakat kiminin adalet anlayışı zulmetmekten, diktatörlükten başka bir şey değildir. Dünya'nın çeşitli coğrafyalarında tarım işçilerinin günde 3-5 adet ürün karşılığında bütün gün çalışmaya mecbur bırakıldıkları ve karınlarını bile doyuramadıkları fakat bahçe sahiplerinin ürünlerini ucuza satmamak için denize döktükleri dünya adaletli midir? Yoksa sömürgeye uğrayan devletlerde açlıktan kemikleri sayılan insanların resmini çekebilmek için yarışanların ve yarış sonucunda en fazla kemiği sayılan insanın fotoğrafını çeken foto muhabirini ödüllendiren dünya mı adaletlidir?

Öte yandan dünyanın güçlü olarak adlandırılan ülkelerinin, küresel barışa ve adalete yönelik oluşturdukları topluluklar, aslında küresel barışa ve adalete en çok zararı dokunan ülkeler değil midir?

Bir taraftan barış politikası izlerken, diğer taratan dünyanın en güçlü ve en merhametsiz silahlarını, tanklarını, toplarını üreten devletler mi dünyaya barışı ve adaleti getirecektir? Aslında dünya 'ya barış ve adaleti evrensel anlamda

insani, dini, milli ve manevi değerlere saygı gösteren insanlar getirebilir.

Günümüzde hâlâ devam eden din savaşları, mezhep çatışmaları, etnik köken ve ırk ayrımcılığı dünya barışına pranga vurmakta ve insan ilişkilerini ciddi anlamda zedelemektedir. Geçtiğimiz günlerde yaşandığı üzere Yeni Zelanda'da dini görüşlerinden dolayı katliama uğrayanların ve diğer insanların zarar görmesi küresel barış açısından insanlığın eksik olduğunu gösteriyor.

Daha öncesinde 90'larda Bosna Hersek'te yapılan zulümler geçmişte ve günümüzde hala ötekileştirmenin var olduğunu ve dünyanın neresinde olursa olsun azınlıkların maddi ve manevi değerlerine saygı göstermediğimizin kanıtlarındandır.

Saygı değeri taşıyan insanın adalet barış öncüsü olacağından bahsettim. Bu değere sahip olabilen insan yetiştirmek ilk olarak ailelerin daha sonra eğitim kurumlarının görevidir. Eğitim kurumları açısından kâğıt üzerinde değil, vicdani ve insani sorumluluk olarak görüp, bu yönde insan yetiştirmeleri temel zorunlulukları arasında ilk sırayı almalıdır.

Son peygamber Hz. Muhammed'in Veda Hutbesinde de bahsi geçtiği üzere 'Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi, kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı üzerine bir üstünlüğü

yoktur. Üstünlük ancak Allah'tan korkmaktadır.' buyuruluyor.

Bu sözler dünya üzerinde bulunan bütün evlerin duvarlarında, devlet dairelerinde ve eğitim kurumlarında yer almalıdır ki bu düşünce üzerine yetişelim, yetiştirelim.

Hz. Muhammed'in bu söylemi yalnızca Müslümanlara değildir. Hutbeye başlamadan önce 'Ey İnsanlar' demektedir. Yani anlaşılacağı üzere bütün insanlığa seslenmektedir, duyabilene.

Bir öğretmen adayı olarak görüyorum ki eğitim sadece bir kavram değil davranışın altında yatan ana kolondur. Son zamanlarda görüyoruz ki sayısız kitap ve dergilerde yalan söyleme sanatı vb. içerikler hakkında yüzbinlerce kelime sarf edilmektedir. Yapılan işe bakacak olursak bu da bir eğitimidir ama erdem bakımından yanlış bir girişimdir. Burada kastettiğim eğitimin içeriğidir başka bir deyişle ne yönde eğitim verildiğidir.

Bütün maddi ve manevi değerleri saygı ile karşılayan bir insan yetiştirmek için verilecek eğitim çok kapsamlı olmalıdır. Bu sebepten bütün

oklar beni 'Barış Eğitimi' ne yöneltmektedir. Barışın olduğu yerde adaletten söz edilebilir fakat olmadığı yerde...

Çocuklara, gençlere ve yetişkinlere verilmesi gereken 'Barış Eğitimi'nin alt dalları olarak duygudaşlık, hoşgörü, saygı gibi kavramlardan öte değerler gösterecektir ki dünyanın daha yaşanılabilir bir hal aldığını ve 'Yaratılanı sev yaratandan ötürü' anlayışı bütün insanlığa yayılacaktır. Bu değerler ile süslenen toplum, barışı ve adaleti her yerde, her koşulda haykırabilecektir.

Bu bağlamda Aliya İzzetbegoviç'in bir sözü oldukça manidardır. 'Bizim düşmanımıza tek bir borcumuz var o da adaletli olmak.'

Yazıma başlarken dünyanın adaletsiz olduğundan bahsetmiştim ve kendime hak vermiştim. Şu an söyleyebiliyorum ki adaletsiz olan dünya değil bizlermişiz. Bu değeri taşımak ağır geliyormuş bizlere. Kendi arzularımızdan, menfaatlerimizden ve rahatımızdan ödün vermek, dünyanın sadece bizim etrafımızda dönmediğinin farkına varmak herkesin kolaylıkla adım atacağı bir iş değilmiş. Her insan kendisinin yöneticisidir ve biz de bir bakıma yönetici ruhuna sahibizdir. Yöneticiye en zor gelen işin adaletli olmak olduğunu kendi benliğimizle kıyaslamalıyız. Ve sonunda birçoğumuz diyebiliriz ki kendimize adaletsizlik ediyormuşuz. Bizlerden yola çıkarak insanlığa gerçek manada adaleti ve barışı duyurmamız için ilk vicdanımızın sesine kulak vermeliymişiz.

Ve unutmayalım ki:

'Yeryüzünün öğretmeni olmak için gökyüzünün öğrencisi olmak lazım.' (Aliya İzzetbegoviç)

TEHLİKELİ BİR HARF ‘A’

Halil İbrahim ORAK Kastamonu Üniversitesi Psikoloji

Nöropsikolojide bazı A'lar hiç masum değildir. Bu harf ile başlayan bazı kelimeler, kişinin sağlığını ve günlük yaşamını önemli ölçüde etkileyebilir. Afazi, Amnezi, Agnozi ve Apraksi bunlardan bazılarıdır.

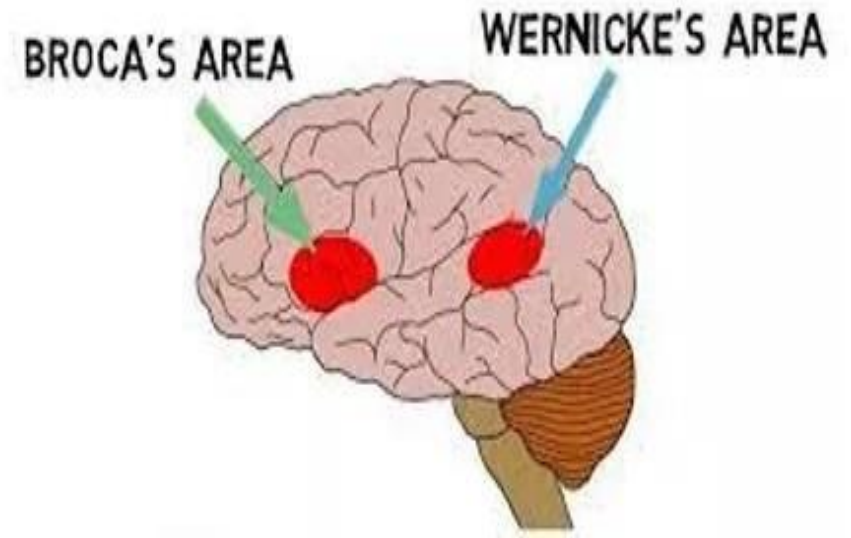
AFAZİ

Sözel davranışlar, insan davranışlarının en önemli sınıfını oluşturmaktadır. Kültürel evrimimiz mümkündür çünkü konuşabiliyor, dinleyebiliyor, yazabiliyor ve çizebiliyoruz. Konuşmanın fizyolojisine ilişkin bilgilerimizin temeli, beyin hasarlı hastanın konuşma davranışının izlenmesi yoluyla edinilen bilgilere dayanır. Konuşma bozukluklarının en önemli kategorisi afazidir. Afazi, kabaca beyin hasarından kaynaklanan sözcük üretimi ve kavrama bozukluğudur. Ancak tüm konuşma bozukluklarının afazi olmadığını belirtmekte fayda var. Afazi olabilmesi için duyuşsal veya motor eksikler veya motivasyon eksikliğinden kaynaklanmayan anlamlı sözcük üretmede ve tekrarlama sıkıntılarının yaşanıyor olması gerekir. Örneğin, sağırlıktan kaynaklanan konuşamama ya da birkaç dil kasının felç olması kaynaklı durumlar afazi ile bağlantılı değildir.

BROCA AFAZİSİ: Broca Alanı beynimizde, sol ön frontal lobda bulunur. Bu alan, kelimeleri doğru telaffuz edebilmeyi ve akıcı konuşabilmeyi sağlar. Dolayısıyla afazisi durumunda kişi, yorucu ve akıcı olmayan bir konuşma sergiler. Broca afazisi olan bir hasta ile konuşulmaya çalışıldığında, çoğu insan bu hastaların kelimelerin devamını getirmekte zorlandıklarını, belirgin şekilde kelimeleri gruplandırdıklarını

görecektir. Evet, Broca afazisi üreten lezyonlar kesinlikle Broca alanına yoğunlaşmıştır. Ancak sadece Broca alanının korteksi

ile sınırlı kalan hasar Broca afazisine neden olmaz. Afazi olabilmesi için hasarın frontal lobu çevreleyen bölgelere -özellikle sol frontal lobun alt kuyruğu- ve altta yatan subkortikal beyaz maddeye yayılması gerekir.

Broca afazisi olan insanlar, kelimeleri üretmeye göre anlamada daha iyilerdir. Kelimeleri yanlış telaffuz edip akıcı konuşamayabilirler ancak kelimelerin anlamlarını gayet iyi şekilde kavrayabilirler. Broca afazisi üç ana konuşma bozukluğu oluşturmaktadır. Bunlar: agramatizm, anomia ve artikülasyon bozukluklarıdır.

Agramatizm: Gramer yapılarını anlamada ve uygun şekilde kullanmada yaşanan güçlüktür.

Anomia: Kelime hafızası ile alakalı bir durumdur ve kelime bulmada yaşanan güçlüktür.

Artikülasyon Bozuklukları: Kelimeleri yanlış telaffuz etme ve seslerin yerini değiştirme ile özdeşleştirilebilir. Örneğin mutfak yerine muftak.

WERNİCKE AFAZİSİ: Kelimeleri tanımak ile

kavramak aynı şey midir? Birisi size yabancı bir kelimeyi birkaç kez söylediğinde artık o kelimeyi tanırsınız fakat size o kelimenin ne anlama geldiğini söylemediği sürece o kelimeyi kavrayamazsınız. Tanıma algısal bir iştir; kavrama ise bellekten daha fazla bilginin geri çağırılması sürecidir. İşte Wernicke afazisi durumunda çoğunlukla iki durumun da köreldiği görülür.

Wernicke alanı beynimizde, sol üst temporal lobun orta ve arka kısmındadır. Bu alan kelimeleri tanıyabilmeyi, anlamlarını kavrayabilmeyi ve düşünceleri anlamlı şekilde kelimelere dökebilmeyi sağlar. Dolayısıyla afazisi durumunda kişi, kelimeleri tanıyamaz

-Dolayısıyla tekrar edemez. Kelimeyi tekrar edebilmemiz için önce o kelimenin ses bilgisini tanımamız gereklidir. İleride bu konuya tekrar değineceğim.-, anlamlarını kavrayamaz ve anlamlı şekilde konuşamaz. Ancak kelimeleri gayet iyi şekilde telaffuz edebilir. Broca afazisi ile arasındaki en belirgin ayrımı bu şekilde yapabiliriz. Broca afazisinde kişi, kelime havuzundan doğru kelimeyi seçebilir ancak bu vakit alır çünkü telaffuz etmekte zorlanır ve kelime hafızasını zorlar. Wernicke afazisinde ise kişi, kelime havuzundan kelimeyi gayet kolay şekilde seçebilir ve telaffuz edebilir ancak seçtiği kelime genelde “yanlış kelimedir”.

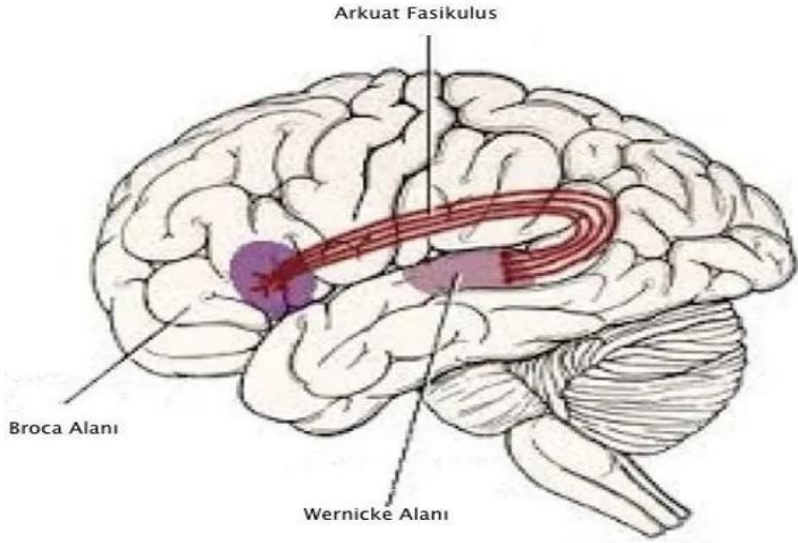
Salt Kelime Sağırlığı: Wernicke alanının hasara uğraması ya da işitsel girdilerin bozulması sonucu meydana gelen bir bozukluktur ve işitilene anlayamamaktır. Kişi gerçekten sağır değildir. Yalnızca işittiği kelimeleri tanıyamadığından dolayı anlayamamaktadır.

TRANSKORTİKAL DUYU AFAZİSİ VE İLETİM AFAZİSİ: Son olarak transkortikal duyu afazisi ve iletim afazisine bakalım. Bu ikisini birlikte ele almak Wernicke alanı ile Broca alanı arasında bulunan yolağa ve arka dil alanı (parietal, temporal ve oksipital lobların bağlandığı alan) ile Broca alanı arasındaki yolağa değinmemizi sağlayacaktır.

Transkortikal duyu afazisi arka dil alanında meydana gelen bir hasarla oluşur. TDA’yı hastanın söyleneni tekrarlayabildiği Wernicke afazisi olarak da düşünebiliriz. Çünkü TDA’da kişi, söyleneni tanıyabilir yani tekrar edebilir ancak anlamını kavrayamaz ve anlamlı bir şekilde konuşamaz. TDA, tek başına görülebileceği gibi Wernicke afazisi ile birlikte de görülebilir.

*İletim afazisi ise alt parietal lobun aldığı hasarla ortaya çıkar. Aslında iletim afazisine neden olan en önemli faktör, bu alt parietal lobun aldığı hasarın “Yay Demeti”ne kadar uzanmasıdır (*arcuate fasciculus*, kavis biçimli bağlama). İletim afazisi, transkortikal duyu afazisinin tam tersidir diyebiliriz. İletim afazisinde kişi, söyleneni tanıyamadığından dolayı tekrar edemez ancak anlamlarını kavrayabilir ve anlamlı bir şekilde konuşabilir. Bu iki afazinin birbirinin tam zıttı olmasının çok eğlenceli bir nedeni vardır. Wernicke alanı ile Broca alanı arasında bulunan yolak yani yay demeti, Wernicke alanından Broca alanına kelimelerin ses bilgisini taşır. Arka dil alanı ile Broca alanı arasındaki dolaylı yolak ise*

kelimelerin anlam bilgisini taşır. İletim afazisinde yay demeti hasar görülürken arka dil alanı

Sağlam kalır ki bu durumda yay demetinde ses bilgisi taşınmadığı için hasta, kelimeleri tanıyamaz yani tekrar edemezken anlamlarını kavrayabilir. TDA'da ise arka dil alanı ile Broca alanı arasındaki kelimelerin anlamlarının taşındığı yol hasar görülürken yay demeti sağlam kalır ki bu durumda hasta, kelimeleri tanıyıp tekrar edebilirken anlamlarını kavrayamaz. (Daha önce Wernicke afazisinde bahsettiğim, kelimeyi tekrar edebilmek için ses bilgisini tanımanın gerekliliği burada bahsedilen Yay Demeti sayesinde gerçekleştirilir ve Wernicke afazisi durumunda bu yoldan ses bilgisi taşınmadığından kelimeler tanınmaz.)

Nöropsikoloji her zaman "beyin-davranış ilişkisi"ni merak eder. Ve işte nihayet nöropsikoloji, merak ettiğini öğrenmiş olur: "Tanımak ile kavramanın farklı olmasının beyindeki yansıması."

Yukarıdaki görselde Wernicke Alanı ile Broca Alanı arasındaki Yay Demeti resmedilmiştir.

AMNEZİ

Amnezi, kelime anlamıyla hafıza kaybı demektir. Amneziye sahip kişiler, yeni bilgiler öğrenmede

ve bellek oluşturmada sıkıntılar yaşarlar. Kabaca ikiye ayrılır diyebiliriz.

Anterograd Amnezi ve Retrograd Amnezi.

ANTEROGRAĐ AMNEZİ: Antero- öne/ileriye doğru demektir. İleriye dönük hafıza kaybı da diyebiliriz. Başka bir amnezi olmadan salt Anterograd Amnezi yaşayan bir hasta, beyin hasarı oluşmadan önceki geçmişte olan olayları tamamen hatırlayabilirken; hasardan sonra karşılaşılan olaylarla ilgili bilgileri muhafaza edemez. Yani hasta, yeni bilgileri kodlayıp depolayamadığından dolayı belleğe atamazken eski bilgileri bellekten geri çağırabilmektedir.

Ancak salt Anterograd Amnezi nadiren görülmekte genelde yanında Retrograd Amnezi de eşlik etmektedir.

RETROGRAĐ AMNEZİ: Retro- arkaya/geriye doğru demektir. Geriye dönük hafıza kaybı da diyebiliriz. Retrograd Amnezi durumu beyin hasarından önce oluşan olayları hatırlamada sorun yaşamayı ifade etmektedir. Yani hasta, eski bilgileri bellekten geri çağırılmazken yeni bilgileri kodlayıp depolayabilir.

AGNOZİ

Agnozi, duyuşsal bilgiyi işleme yetersizliğidir. Genellikle özel bir duyu ya da hafıza kaybının olmadığı durumlarda nesnelere, kişileri, sesleri, şekilleri, kokuları tanıma yeteneğinin kaybıdır. Çok çeşitli agnoziler vardır ancak burada birkaç tanesi üzerinde duralım.

ANOSOGNOZİ: Hastalığı fark edememe durumudur. Bedenin herhangi bir bölümünün felç olması halinde bunun farkında olunmadığı, kabul edilmediği, felçli uzvun felçsiz uzuv gibi kullanılabilmediğini sanmaktır.

ASTEREAGNOZİ: Bedensel-duyusal agnozi olarak da bilinen bu durum dokunma duyusuyla ilişkilidir. Bu kişiler nesnelere dokunulmasıyla elde edilen doku, büyüklük ve ağırlık verilerinden yola çıkarak nesnelere tanımakta güçlük çekerler. Fakat yine de bu özellikleri sözlü olarak tanımlama ve aynı objeleri resimlerden tanıma veya onların resmini çizme yeteneğine sahiptirler. Bedensel-duyusal korteks üzerindeki lezyonlardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

OTOTOPAGNOZİ: Sol parietal lobda bulunan çağrışım korteksinin hasar alması sonucu oluşur. Vücut parçalarını söyleyememe bozukluğudur. Bu kişilerden dirseklerini, dizlerini ya da yanaklarını göstermeleri istendiğinde ya da muayene eden bu bölümleri işaret ettiğinde isimlerini söyleyemezler.

GÖRSEL AGNOZİ: Sol oksipital ve temporal lobda meydana gelen doku zedelenmesiyle ilgilidir. Görsel agnozinin birçok tipi nesnelere tanıyamamaya yol açar.

APRAKSİ

Apraksi, fiziksel yeterliliği ve hareket arzusu olmasına rağmen, öğrenilmiş anlamlı hareketleri gerçekleştirme yeteneğinin kaybı olarak görülen bir bozukluktur.

Elbette bu bozuklukların her birisi için saatlerce konuşulabilir. Ancak bir kitapta, bir sunumda veya konferansta bu A'ları gördüğümüzde beynimiz ile alakalı ne gibi bir güçlük oluşturduğunu öğrenebilmek için bu temel seviyede yazı yeterli olacaktır.

Evrenin en karmaşık yapısı hakkında daha konuşacak çok şey var. Sağlıkla kalın.

İBN SİNA FELSEFESİNDE NEFSİN BEDENLE İLİŞKİSİ PROBLEMİ

Yusuf Ferzan Yüksel-29 Mayıs Üniversitesi Yüksek Lisans Felsefe

1. Giriş: Zihin-Beden Probleminin Descartes Öncesi Kökleri ve İbn Sina'nın Etkisi

Modern felsefede zihin-beden problemi üzerine tartışmalar neredeyse tamamen Descartes'a dayandırılır. Hâlbuki devam eden bu tartışmanın köklerini Orta çağ¹ felsefesine, hatta antik felsefeye kadar götürmek mümkündür. Kadim felsefe geleneğini, özellikle de Aristoteles mirasını yeniden formüle eden Müslüman düşünürlerden İbn Rüşd ve İbn Sina'nın eserleri, Batı düşüncesinin skolastik döneminde bu

sorunun ele alınması için kaynak teşkil etmiştir. Özellikle de İbn Sina'nın, Şifa külliyyatından bir bölüm olarak, Aristoteles'in Peri Psukhes eserine son derece benzer tarzda ama yer yer önemli katkı ve farklılıklarla kaleme aldığı Nefs incelemesinin Latince'ye çevrilerek alımlanmasının Batı düşüncesi içerisinde bu sorunun ele alınmaya başlaması noktasında mühim bir kilometre taşı olduğunu belirtmek gerekir.²

Nefsin/ruhun³ mahiyeti ve bedenle ilişkisi konusunda antik düşünceden intikal eden iki

¹ Hakkındaki ciddi eleştiriler sebebiyle adı kötüye çıkmış olan bu dönemlendirmeye yaygınlığı sebebiyle meramı ifade maksadıyla başvurmak durumundayım.

² Henrik Lagerlund, "Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul", *Forming The Mind*, ed. Henrik Lagerlund (Dordrecht: Springer Netherlands, 2007), 1.

³ Yazı boyunca gerektiğinde nefis/ruh ikilisiyle, İbn Sina düşüncesi kısmında ise sadece nefsi kullanarak kastettiğim kavram "*psukhe*"dir. Psukhe kavramının dilimizde hangi kelime ile karşılanacağı tartışma konusu olmuştur. Latince'de "Anima" ile karşılanan bu kavram için literal anlamda en uygun karşılığın aslında "can" olduğu söylenebilir. Ne var ki can kelimesi nefis ve ruh gibi zengin bir çağrışımlar ağına ve felsefi mirasa sahip değildir. Ruhü ikame etmek üzere eski Türkçe'den çıkarılmış tin kelimesi ise felsefi yazında Geist/Spirit kavramının karşılığı olarak yaygınlaşmıştır. İslam felsefe geleneğinde, özellikle de Meşşai gelenekte psukhe'nin nefis ile karşılandığı malumdur. Nitekim İbn Sina'nın aşağıda değineceğimiz eserlerinde de durum böyledir. Yazı boyunca benim de nefis kavramını kullanmamın temel sebebi geleneğin bu oturmuş kavramına sadakat gösterme kaygısıdır. Nefs kelimesinin tasavvufi bağlamda ve onunla irtibatlı olarak güncel dilde farklı bir anlama ve olumsuz çağrışımlara sahip olduğu haklı olarak öne sürülebilir. Ne var ki, birden çok anlamda müşterek olan pek çok kelimenin gündelik dildeki anlamları ile ıstılahi anlamlarının farklı olması felsefe gibi bir alan için yabancılaşılan ve yadırganacak bir durum değildir.

Doğrusu durumu asıl sıkıntıya sokan ve ilginçleştiren husus, benim görebildiğim kadarıyla, farklı kelimelerin farklı psukhe tasavvurlarına daha uygun düşer bir görünüm arz etmesidir. Şöyle ki, antik dönemden itibaren bu kelime birbirinden çok

farklı tasavvurları ifade etmek için kullanılmış yahut bu kavram birbirinden çok farklı yaklaşımlarla açıklanmıştır. Bu farklı konumlanışlardan birinin (Aristotelesçi tavrın) bugün ıstılahi (Meşşai) anlamıyla nefis dediğimiz şeye, diğerinin (Platon'da ve Plotinos'ta gördüğümüz, ezeli ve ebedi olan, bedene düşen ve bedende kirlenenin vs.) ise güncel Türkçe'de ruh denince tahayyül edilen anlama yakın olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla psukhe'yi karşılamak için ruh veya nefis kelimelerinden hangisini kullanırsak, sanki mutlak olarak psukhe'den değil de bu yaklaşımlardan birine göre anlaşılmış psukhe'yi ifade ediyor gibiyizdir.

Aristoteles'in *Peri Psukhes*'ini "Ruh Üzerine" adıyla Türkçe'ye çevirenlerden Ömer Aygün bu tercihlerini "*psykhe* sözcüğünün, "can" gibi tam Aristoteles'in kastettiği anlamı on ikiden vuran bir sözcük değil, "nefs" gibi bugün nadir kullanılan teknik bir sözcük de değil, tıpkı "ruh" gibi ozanlardan hekimlere, gizemcilerden şarlatanlara, halktan entelektüellere kadar yaygınlaşmış, sağa sola çekiştirilmiş, hor kullanılmış, neredeyse köhne bir sözcük" olmasıyla gerekçelendirir. Bir anlamda, az önce temas ettiğim psukhe kelimesi üzerindeki kargaşadan hareket ederek, benzer bir durumun ruh kelimesinde de bulunması gerekçesiyle bu tercihe varmıştır. Doğrusu ben ruh kelimesinin de Arapça'da mevcut olması ve psukhe'yi nefis ile karşılamış filozofların da onu başka anlamlarda kullanmış olmaları sebebiyle yine gelenekteki kavram tercihinin sadakat kaygısıyla ıstılahi bağlamlarda psukhe için nefsi tercih ettim. Bununla beraber doğrudan Aristotelesçi-İbn Sinacı tasavvura göre konuşulmayan giriş bölümlerinde, farklı anlayışların

temel yaklaşım bulunur ve bunların biri Aristoteles'e diğeri ise Platon'a dayanır. Platon'un Devlet diyalogundaki ruhun ölümsüzlüğü argümanı ruhun bedenden tamamen bağımsızlığını ima eder. Devamındaki Er miti, literal anlaşılırsa, aynı ruhun sırayla farklı bedenleri üstlenebileceğini ima eder. Bu nedenle ruh, insan bireyselliğinin tek vechesi olarak kabul edilir. Ruh, bedenden önce var olan ve ardışık bedenleri kullanabilen kendi başına ebedi bir varlıktır. Ruh ve beden arasındaki bağlantı tamamen tesadüfi olduğundan, ruh göçü de mümkündür. Öte yandan, *Ruh/Nefs Üzerine* yahut *De anima*'nın başında Aristoteles, nefis ve beden arasında yakın bir bağlantı olduğunu iddia eder. Bu nedenle Aristoteles, nefsin tüm faaliyetlerinin, akletme belki bundan müstesna olmak üzere, bedeni gerektirdiğini düşünür. Aristoteles insanın beden ve nefsin bir bileşimi olduğunu göstermeye çalışır. İnsanın bütünü, yani nefis ve beden, bir cevherdir ve nefis kendi başına bir varlık olmayıp, sadece bedenin suretidir (form). Bu nedenle, ona göre, nefsin bedensiz var olmadığına ve kendisinin de bir tür beden olmadığına inananlar doğru bir anlayışa sahiptirler. Çünkü o bir beden değil, bir bedene ait olan bir şeydir ve bu nedenle bir bedende var olur. Nefis, bedenin etkinliği (actuality/fiil) ve yetkinliğidir (entelekheia/kemâl). Nasıl balmumu ve ondaki damga izinin bir olup olmadığını sormuyorsak, nefsin ve bedenin bir olup olmadığını da sormamalıyızdır. Aristoteles'in bu

analojisi bazı Arap filozoflara da nefsin bedene tab' edilmiş olduğunu söyleme noktasında ilham verecektir.⁴

Nefse/ruha dair bu iki yaklaşım, tartışmanın geleceği üzerinde son derece belirleyici olacaktır. Kimi isimler bu yaklaşımlardan birini reddederken ilhamını diğerinden alacaktır. Nitekim modern tartışmanın dayandırıldığı isim olarak Descartes'ın, belirli bir tür Aristotelesçiliği reddederken, geleneksel olarak Platon ve Augustine ile ilişkilendirilen bir ruh kavramını benimsediği ve zihin kavramı için de Augustine'e borçlu olduğu, çağdaş literatürde yaygın olarak dillendirilir. Zira Augustine için zihin ya da ruh öncelikle bir yaşam ilkesi değil, daha çok düşünen bir şey ya da varlıktı. Bu itibarla o cisimsizdir, genişletilemez ve bölünemezdir.⁵ Kimi düşünürler ise bu yaklaşımları mezc ve telif etmeyi denemiştir. Örneğin skolastik düşünürlerin bu iki yaklaşım arasında radikal bir ayrıma gitmediği, bilakis ikisine birden yakın durduğu görülür.⁶ Bu tavrın en önemli sebeplerinden biri ise, göreceğimiz üzere tam da İbn Sina'nın kendi nefis anlayışını bu iki büyük ismin yaklaşımlarından da istifade ederek oluşturmuş olmasıdır.⁷ Gerçekten de İbn Sina'nın kariyeri boyunca ruh/nefis hakkındaki bu iki fikir arasında bir orta yol bulma çabasında olduğunu görürüz. O bir yandan, ruhu/nefsi bedene, bedenin ölümü üzerine ruhun/nefsin de yok olmasına sebep olacak kadar güçlü bir şekilde bağlayacak herhangi bir teoriyi reddeder.

çağrışımlarına da dikkat çekmek için ruh/nefis şeklinde ikili bir kullanımı benimsedim.

⁴ Thérèse-Anne Druart, "Imagination and the Soul—Body Problem in Arabic Philosophy", *Soul and Body in Husserlian Phenomenology*, ed. Anna-Teresa Tymieniecka (Dordrecht: Springer Netherlands, 1983), 328.

⁵ Lagerlund, "Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul", 4.

⁶ Örneğin Aquinas'ın başarısız olduğu söylenebilecek telif girişimi için bkz. Lagerlund, "Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul", 6

⁷ Lagerlund, "Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul", 4–5.

Öte yandan, ruhun cisimleşmeden önce var olduğunu ve onun kapladığı belirli bedenle yalnızca olumsal bir ilişkisi olduğunu söyleyen Plotinus'un ki gibi radikal olarak gayri-maddeci bir teoriden de uzak durmak istemektedir.⁸

12. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar geçen süre boyunca zihin-beden sorununun ele alınış şekli ve sebepleri aynı olmasa da geleneğin önemli oranda ortak soruların etrafında döndüğü görülebilir. Bu soruların yüzeye çıkmasında ise, İbn Sina'nın iki ruh/nefs anlayışını mezcetme girişimi olduğu söylenebilir. Elbette takip eden alımlanma sürecinde bu sorunlara bazı Hıristiyan öğretileri de eklenmiştir. Ancak yine de çağdaş zihin felsefesi, kökenini Descartes'ın *Meditasyonlar*'ında değil, çok daha erken bir tarihte aramalıdır. Yani buna göre Augustinus ve Aristoteles ile İbn Sina ve İbn Rüşd'ün, Batı felsefi "psiko-lojisinin" ana kaynakları olduğu söylenebilir.⁹

2. Zihin-Beden Problemi & Nefs-Beden Problemi: Önemli Ayrışmalar

Bunu söylemekle beraber, İbn Sina'nın nefs-beden ilişkisi hakkındaki görüşlerini ele almaya geçmeden önce, modern haliyle zihin-beden

problemi ile klasik dönemdeki nefs/ruh-beden problemi arasındaki bazı önemli farklara işaret etmek yerinde olacaktır. Gerek yerli gerekse yabancı literatürde, hem Ortaçağ Hıristiyan ve Müslüman düşünürlerinin hem de Antik Yunan düşünürlerinin nefs-beden problemine dair yaklaşımlarını modern zihin felsefesinin kavramları ve sınıflandırmaları üzerinden okumanın kolaylığına ve cazibesine kapılmış çalışmalar göze çarpabilmektedir.¹⁰ Hâlbuki söz konusu düşünürleri sistemlerinin bütünlüklerini göz önünde tutarak ve kullandıkları kavramlara ve bunları hangi anlamda kullandıklarına dikkat ederek anlamaya çalışmak gerekir.

A. Psukhe'nin Zihne İndirgenmesi ve Tartışmanın Kayan Zemini

İlk dikkat çekilmesi gereken husus, belki de en bariz fark olmasına rağmen göz ardı edilebilen nokta olarak zihin ile nefis arasındaki farktır. Descartes tarafından *Meditasyonlar*'da "zihin" için kullanılan kelime Latince "mens" ve Fransızca "esprit"tir. Diğer eserlerinde de 'anima' veya 'ame' kelimelerini kullanır ve bunlar aynı anlama geliyor gibi görünmektedir. Descartes'ın dayandığı Latince gelenek bu iki sözcüğü de

⁸ Peter. Adamson, "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"", *Bulletin of the Institute of Classical Studies. Philosophy, Science And Exegesis in Greek, Arabic and Latin Commentaries: Volume 2/83* (2004), 61.

⁹ Lagerlund, "Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul", 12.

¹⁰ Stephen Everson'ın Aristoteles'in psiko-lojisini ele alırken ona bugünden bir zihin felsefesi kuramı atfetmenin yol açabileceği anakronizme dair endişeleri için bkz. Stephen Everson, "Psychology", *The Cambridge Companion to Aristotle*, ed. Jonathan Barnes (Cambridge, 1995), 168–170, aktaran: Muhittin Macit, "Aristoteles ve İbn Sînâ'da Nefs-Beden İlişkisi Problemi ve Modern Zihin Felsefesindeki Bazı Yansımaları", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/26 (2004), 65

Macit bu anakronizm tehlikesine dair bazı nakillerde bulunmakla beraber kendisinin Aristoteles ve İbn Sina'ya çağdaş zihin felsefesi tartışmaları ışığında okuma arzusunun baskın çıktığı görülüyor. Kendisi ayrıca zaman zaman nefis ve zihin terimlerini eşanlamlı olarak da kullandığını belirterek, gerekçe olarak ise klasik metinlerde Müslüman filozofların bu kavramları rahatlıkla birbirlerinin yerine ikame edip kullanmış olmalarını öne sürüyor. Hâlbuki Arapça zihin kelimesi Türkçe'ye geçmiş olsa bile, güncel Türkçe'de modern telakkilere göre anlaşılıp kullanılan zihin kelimesiyle o dönemde orijinal dili olan Arapça'da kullanılan ve söz konusu düşünürlerin zaman zaman nefis yerine de kullandıkları zihin kelimesiyle kastedilenin aynı şey olmayacağını göz önünde bulundurarak kavramsal dakikliği gözetmesi yerinde olurdu.

kullanır. 'Anima' elbette kullanılan ana kelimedir ve genellikle (bizim nefis ile karşıladığımız) 'soul' ile çevrilir. Descartes'ın zihin için kullandığı Latince'deki bu 'mens' kelimesinin neredeyse her zaman aklî nefse yahut nefsin aklî kısmına tahsis edildiği görülmektedir.¹¹ Zira tüm zihinsel etkinlik ya da tüm zihinsel içerik, yani tüm fikirler/ideler (ideas), Descartes için bilinçli süreçlerdir ve bu nedenle Descartes'ın "mens" veya "esprit" kullanımı, çoğu orta çağ filozofunun aklî nefis (intellectual soul) dediği şeye oldukça iyi karşılık gelir. *Ruhun Tutkuları'nda (Les Passions de l'âme)* tartışılan tutkuları sınıflandırmak zor ve tartışmalı olsa da Descartes önceden bitkisel ve hassas/duyumsayan nefislerin kapsadığı süreçleri bedene itmiştir. Descartes, nefsin yaşamın ilkesi olduğu görüşünü reddetmek istediği için 'nefs'(soul) yerine 'zihin' (mind/mens) terimini kullanmak istemiştir. Descartes'a göre sadece insanların nefisleri (soul) veya zihinleri olduğundan, nefisler düşünüldüğü gibi canlılar için özsel/zâtî değildir.¹² Bu sonuç Descartes'ın hayvanları ne zihin ne de ruh/nefis sahibi olan makineler olarak görmesiyle de uyumlu olmaktadır. Klasik nefis anlayışı ise bitkisel, hayvani ve insani nefis taksiminde de görüldüğü üzere daha kapsamlıdır. Konuyla ilgili hem Aristoteles'in hem de İbn Sina'nın nefis olmak bakımından nefsi inceledikleri bölümlere müracaat edilebilir. *Psukhe'nin* zihne indirgenmesi olarak ifade edeceğimiz süreç sözü edilen bu daraltma ile de sınırlı kalmayacak, herhangi bir metafizik ilke ve aklî bir cevher olarak nefse yer vermeyen yaklaşımlar modern

zihin felsefesinde revaç bulacaktır. Dolayısıyla tarihi sürekliliği içerisinde zihin-beden / nefis-beden tartışması ele alınırken burada işaret edilen zemin kaymasının farkında olmak gerekir.

B. Kadimlerin Kavgası & Modernlerin Kavgası: Farklı Dertler

Yahut: Neden ve Hangi Bakımdan Zihin-Beden Problemi Modern Bir Problemdir?

Zihin-beden problemi ile Nefs-beden problemi arasındaki bir diğer farklılık ilgilerdeki ve sorunun ele alınış tarzlarındaki farklılıktır. Modern düşünürler için sorun temelde bilinç ve yönelimsellik gibi fenomenlerin maddi/fiziki bir evrende nasıl mümkün olduğunu açıklama sorunudur. Klasik düşünürler için ise mesele, gayrimaddi olan nefse göre varlık zincirinde çok daha aşağıda yer alan maddenin nasıl olup da nefis üzerinde bir etkiye sahip olabildiği yahut daha genel ifade edersek aralarında mertebe farkı olan bu farklı cevherlerin (ki iki ayrı cevher olduklarının ispatı da ayrı bir meseleydi) nasıl olup da ilişkide olduklarını açıklama şeklinde daha metafizik bir meseleydi.¹³

Peki niçin böyleydi? Neden zihin-beden probleminin modern dönemdeki ele alınışı gibi bir inceleme klasik dönemde karşımıza çıkmıyordu? Halbuki sorunun fark edilmesi için - en azından modern filozofların zihninde- bilincin fenomenal içerikleri üzerine kısa bir düşünme yeterlidir: duyular ve fizyolojik durumlar arasındaki fark açıktır, oysa bunlar arasındaki

¹¹ Lagerlund, "Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul", 3.

¹² Lagerlund, "Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul", 4.

¹³ Lagerlund, "Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul", 2.

irtibat açık değildir ve bu irtibatın tamamen koparılması olasılığı sadece bir anlık düşünmeye bakmaktadır. Açlık hissinden renk ve acı tecrübelerine varıncaya kadar, zihin yaşantıları üzerine kısacık bir refleksiyon, Orta Çağ'da da en az bugün olduğu kadar doğrudan erişilebilir değil miydi?¹⁴

Peter King, “*Why Isn't the Mind-Body Problem Medieval?*” adlı makalesinde konuya ilgi çekici bir noktadan yaklaşır. King, bu durumun suçlusunun birincil ve ikincil nitelikler arasındaki ayrım olabileceğini öne sürer. Buna göre Yeni Bilim'in başarısı, dünyadaki yegâne "gerçek" özelliklerin temelde nicel olduğunu akla yatkın kılmıştır. Bunlar ise büyüklük, şekil, konum, hız, yön gibi birincil niteliklerdi. Ama bu durum, ikincil nitelikleri tabiri caizse gidecek hiçbir yeri kalmamış halde bırakmıştır. Onlar da dış dünyadan (Antik Çağ'dan beri mutlu bir şekilde buldukları yerden) niceliksel olarak hala açıklanamaz görünen tek yere, yani zihne göç etmek zorunda kaldılar. King'e göre Orta Çağ boyunca renklerin, seslerin ve kokuların hepsinin sorunsuz bir şekilde dış dünyanın niteliksel özellikleri olduğu, örneğin sandalyenin şeklinden daha fazla özel ve açıklanamaz bir "olağanüstü" boyuta sahip olmadığı düşünülüyordu. Yani renkler Orta Çağ'da da kesinlikle zihinsel edimlerin içeriği olabilirdi, ancak bunlar bir sandalyenin şekliyle tamamen aynı tarzda içeriklerdi ve sadece aynı türden zorlukları ortaya çıkarıyorlardı. Bu zorlukların hiçbiri ise renklerin bu varsayılan "hissini" içermiyordu. (Dolayısıyla örneğin bir qualia problemi doğmuyordu.) Ne var

ki dünya bir kez ikincil niteliklerden arındırıldığında, onların zihindeki gerçek dışı varlıkları, zihin-beden sorunu için zemin hazırlamış oldu.¹⁵

1. Hangi zihin-beden problemi?

Son olarak, zihin-beden problemi ile tam olarak ne kastedildiğini netleştirmek ve İbn Sina düşüncesinde –burada artık nefsten bahsediyor oluşumuzdan kaynaklı farklılıklara dikkat edilmekle beraber- sorunun hangi bakımdan ele alınacağını belirtmek yerinde olacaktır, zira zihin-beden problemi aslında birden çok problemi şemsiyesi altına alan bir üst başlığın adıdır. Bu başlığın kapsamına giren problemlerden biri etkileşim problemidir, yani zihin ve beden gibi farklı şeylerin (veya cevherlerin) birbirleri üzerinde nasıl etkili bir nedensel etkisi olabilir. Bir diğer problem ise birleşme problemi yani birbirinden ayrı var olabildiği tasavvur edilebilen zihin ve bedenin nasıl tek bir şeyde örneğin bir insanda birleşebildiği problemidir. Üçüncü bir sorun, zihinde duyumların veya duyu idelerinin varlığıyla ilgilidir; başka bir ifadeyle gerçekten bedensiz bir zihinde duyumların nasıl olabileceğini nasıl açıklayabileceğimiz anlamına gelir. Oldukça ihmal edilen ancak çok önemli olan dördüncü bir zihin-beden sorunu ise gâî ve etkin nedenselliğin nasıl birleştirilebileceğidir. Etkin nedensellik tarafından yönetilen maddi dünya ve canlılar dünyasını, gâî nedensellik

¹⁴ Peter King, “Why Isn't the Mind-Body Problem Medieval?”, *Forming The Mind*, ed. Henrik Lagerlund (Dordrecht: Springer Netherlands, 2007), 187.

¹⁵ King, “Why Isn't the Mind-Body Problem Medieval?”, 204.

tarafından yönetilen zihinsel ve ilahi dünya ile nasıl uzlaştırabileceğimiz sorusudur.¹⁶

Biz yazımızın devam eden kısmında İbn Sina'nın nefis-beden ilişkisi problemine yaklaşımını incelerken daha ziyade ilk iki soruna temas edeceğiz. İbn Sina'nın Aristoteles'i takip ederek tanımladığı nefsin öncelikle kendinde mahiyetine, ardından beden için ne ifade ettiğine, bedenden sâdır olan canlılık fiilleriyle ilişkisine, bedenden ayrı var olabilme imkânına ve İbn Sina'nın miras aldığı önde gelen nefis/ruh anlayışlarıyla ortaklık ve farklılıklarına değineceğiz.

2. İbn Sina Felsefesinde Nefsin Bedenle İlişkisi Problemi

İbn Sina'nın nefis incelemesi iki yönlüdür. Bu yönlerden biri bedenle ilişki içinde bir varlık olarak nefsin araştırılmasıdır ki ay-altı âlemdeki tüm nefis sahibi varlıkların durumunu kapsayan bir araştırmadır (*Psychologia generalis*). Canlılık fiilleri ve hareket ile ilişkisi sebebiyle nefis araştırmasının doğa bilimleri içinde gerçekleştirilmesinin sebebi de bu kısımdır. İkinci yön ise kendinde insan nefesine, insan nefsi i natikasının kendisine yönelmiş bir araştırmadır

ve fizikî niteliğinden çok metafizik niteliği öne çıkan bir araştırmadır (*Psychologia specialis*).¹⁷

İki tür araştırma için de öncelikle nefsin varlığının ispatı gerekir. İbn Sina da ispata etrafımızda bir takım canlılık fiilleri sergileyen cisimlere dikkat çekerek başlar ve onların bu fiillerinin sebebinin cisimlikleri olmadığını söyler. Böylece öncelikle bu fiillerin kaynağı olacak bir ilke olarak bir şeyin (nefsin) mevcut olması gerektiğini söyler. Ancak ona göre bu ispat, nefsi zâtî özellikleriyle değil bedenle ilişkisi bakımından, harekete kaynaklık etmesi bakımından, kısacası ona ilişkin arazlar cihetinden ispat ettiği için nefsin mahiyetini vermiş olamamaktadır. İbn Sînâ böylece nefsin fiilleri ile nefsin kendisini ayırt etme dakikliğini gösterir.¹⁸ İbn Sina nefsin kendinde varlığını ise “uçan adam argümanı” olarak meşhur olmuş bir düşünce deneyini ortaya atarak ispatlamaya çalışır.²⁰ Buna göre boşlukta ve hiçbir duyu verisi kendisine ulaşmayacak bir tarzda aniden bir bütün olarak yaratıldığı varsayılacak bir kişi yine de kendi varlığının bilgisine sahip olacak ve bundan şüphe etmeyecektir.²¹ Biz burada başlı başına bir inceleme konusu olan uçan adam argümanını detaylıca ele almayacağız.²²

¹⁶ Lagerlund, “Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul”, 2.

¹⁷ Esat Burak Şaman, “Tommaso Alpina. Subject, Definition, Activity: Framing Avicenna's Science of the Soul”, *Nazariyat İslam Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi (Journal for the History of Islamic Philosophy and Sciences)* 7/2 (2021), 226.

¹⁸ Esat Burak Şaman, “Canlılık Canlılığın Fiillerinden Mi İbarettir? İbn Sînâ'nın Cevabı”, *Sabah Ülkesi* 01/62 (2020), 49.

¹⁹ İbn Sina, *Kitâbü'ş-Şifâ: Nefs*, thk. Mehmet Zahit Tiryaki – Eşref Altaş (Türkiye Bilimler Akademisi, 2021), 59.

²⁰ İbn Sina'nın uçan adam argümanının otantikliğine dair bir değerlendirme için bkz. Macit, “Aristoteles ve İbn Sînâ'da

Nefs-Beden İlişkisi Problemi ve Modern Zihin Felsefesindeki Bazı Yansımaları”, 76–77.

²¹ İbn Sina, *Kitâbü'ş-Şifâ: Nefs*, 73 İbn Sina bu argümanı ifadelerde cüz'î farklılıklarla yazılarının başka yerlerinde de tekrar eder.

²² Argümana dair detaylı bilgi ve inceleme için bkz. T. Alpina, “The Soul Of, The Soul In Itself, And The Flying Man Experiment”, *Arabic Sciences and Philosophy* 28/02 (2018); Peter. Adamson – Fedor. Benevich, “The Thought Experimental Method: Avicenna's Flying Man Argument”, *Journal of the American Philosophical Association* 4/2 (2018); Esat Burak Şaman, “İbn Sînâ ve Descartes'ta Ben Bilgisi ve Kesinlik”, *Felsefi Düşün Akademik Felsefe Dergisi* 10 / Ortaçağ ve Rönesans Felsefesi (Nisan 2018).

Nefsin mahiyetinin ne olduğuna gelirken, İbn Sina öncelikle nefse farklı itibarlarla farklı şeyler denebileceğine dikkat çeker. O şöyle yazar:

“(…) şimdi deriz ki, nefse, kendisinden ortaya çıkan fiillere kıyasla kuvve denmesi doğru olur. Aynı şekilde ona, kabul ettiği duyulur ve akledilir suretlere kıyasla başka bir anlam üzere kuvvet denmesi de câizdir. Yine ona, içine yerleştiği maddeyle birlikte ikisinden bitkisel veya hayvansal cevherin oluşmasına kıyasla sûret denmesi de doğrudur. Ve yine ona kendisiyle cinsin yüksek ya da düşük/aşağı türlerde meydana gelmiş bir tür olarak yetkinliği talep etmesine kıyasla da yetkinlik (kemâl/entelekheia) denilir (...)”²³

İbn Sînâ'nın bu açıklamaları Aristoteles'in nefis kitabının giriş kısmında tanıma hazırlık olarak ortaya koyduğu düşünce ve kavramlaştırmaların düzenli bir yorumlamasıdır. Aristoteles sisteminin terminolojisine göre nefsin sûret oluşu maddeye kıyasladır, nefsin yetkinlik oluşu bütüne kıyasladır, nefsin fâil ilke ve hareket ettirici kuvve olması da hareket ettirmeye kıyasladır. Madde ve sûretten bileşik olan doğal cismin tür olarak faslı işte söz konusu bu yetkinlik, yani nefstir.²⁴ Aristoteles *Peri Psukhes* adlı eserinde bu yetkinliğin de iki türlü olduğunu, birinin bilgiye sahip olmak, diğerinin ise bunu bilfiil kullanmaya benzediğini söyler. İlk durumu uykuya, ikinci durumu uyanıklığa benzeter. Aristoteles'e göre nefsin hali bu ilk durum gibidir. Zira nefis kendisine ait bazı canlılık

fiillerini ve hareketleri sağlayabildiği gibi kesebilmektedir de. Nefsi sadece hareket üzerinden açıklayan önceki düşünürlerin anlayışının, durma ve yön değiştirme gibi fiilleri açıklamada yetersiz kaldığını düşünen Aristoteles bu sorunu iki yetkinlik arasında ayrıma giderek çözmüş gibidir. Böylece nefsin tanımı da netleşmiş olmaktadır: *Nefs, (bilkuvve hayat sahibi/yaşama gücüne sahip olan) organik doğal bir cismin birinci yetkinliğidir.*²⁵ Doğrudan İbn Sina'nın ifadeleriyle tekrar edecek olursak: “Nefs, canlılık fiillerini yapabilecek, doğal, organik bir cismin ilk yetkinliğidir.”²⁶

Bu şekilde anlaşılan bir nefsin bedenden ayrı mevcut olabilmesi mümkün müdür? İnsanın bedenleşme öncesi ve ölüm sonrası durumlarıyla doğrudan irtibatlı olan bu soruyu sorduğumuzda artık incelemeyi genel olarak nefsten nefs-i natıkaya kaydırmış gibiyizdir. İbn Sina, erken dönem eserlerinden olan *Makâle fi'n-Nefs*'te de nefsi tıpkı Aristotelesçi çizgide tanımlar. Burada ruhun bedenden ayrılabilmesine dair hiçbir ipucu yoktur, ancak ilerledikçe, İbn Sina'nın nefs-i natıkanın yani akledilir tümelleri idrak eden nefsin, bu görevi icra ettiği sürece, ayrılabilir olduğunu düşündüğünü görürüz:

“(…) akledilir, evrensel suretlerin içinde yerleştiği cevher, cisimlerin sıfatlarına tabi olmayan bir manevi cevherdir (cevher rûhâni) ve biz buna 'nefs-i nâtika' diyoruz.”

İbn Sina daha sonra, nefsin diğer yetilerinin ise, nefs-i nâtıkanın aksine, bedenin ölümünden sonra

²³ İbn Sina, *Kitâbü's-Şifâ: Nefs*, 61.

²⁴ Macit, “Aristoteles ve İbn Sînâ'da Nefs-Beden İlişkisi Problemi ve Modern Zihin Felsefesindeki Bazı Yansımaları”, 73.

²⁵ Aristoteles, *Ruh Üzerine*, çev. Ömer Aygün – Y. Gurur Sev (Pinhan, 2019), 87–89.

²⁶ İbn Sina, *Kitâbü's-Şifâ: Nefs*, 69.

hayatta kalamayacakları şekilde bedene bağlı olduklarını ifade edecektir.²⁷

Böylece İbn Sînâ, nefs-i nâtıkanın akledilirleri kavramasından hareketle maddeye matbû' olmadığını söyler. Hatta duyumsamaların nefsin akletmeyle meşgul olmasını engellediğini söyleyecek kadar ileri gider, çünkü nefs kendini duyururlar adadığında, akledilirlerden uzaklaşmaktadır. Bu yaklaşım akla, duyuların nefse/ruha tamamen zararlı olduğu ve nefsin/ruhun akledilirleri kavramak için onlara hiçbir şekilde ihtiyaç duymadığı tarzındaki Plotinusçu bir görüşü getirebilir. Ancak İbn Sînâ, duyuların akledilirlerin idraki için birçok bakımdan önemli olduğunu, ancak en önemlisi, akledilirleri faal akıldan almanın ön şartı olan tikellerden suretleri soyutlamamızın duyumsama olmaksızın mümkün olmadığını söyler. İbn Sînâ, nefs-i nâtıkanın bedene olan epistemolojik ihtiyacını gösterdikten sonra, bedene olan metafizik ihtiyacını da gösterir. Nefs, bir bireyleşme ilkesine ihtiyaç duyar ve bu ilke bedendir. Bu nedenle, Plotinus ve diğer Neoplatonistlerin iddia ettiği gibi, ruh bedenden önce var olup da sonra bedene düşemez.²⁸

Nefs, bir beden onun tarafından kullanılmaya uygun hale geldiğinde ortaya çıkar. İbn Sina ölümden sonrası için ise tersini savunur ve nefs-i nâtıkanın bedenden bağımsız olarak

varlığına devam edebileceğini savunur. Ardından, ayrılma ve ölümden sonraki yaşam olasılığına rağmen, yine de nefs-i nâtıkanın bedenle olan ilişkisini fazlasıyla gelişigüzel bir şekilde kurgulayan reenkarnasyon (transmigasyon/metempsychosis) teorisini reddetmemiz gerektiğini ileri sürer.²⁹ Öyle görünüyor ki, İbn Sina, insan nefsinin cevherliğini savunsa da bedenle ilişkisini ilgilendiren konularda bunun sonuçlarını azaltmaya çalışıyor. Buna göre doğal bir arzu, her nefsi onu bireyselleştiren kendi özel bedenine bağlar.³⁰ Daha sonra beden, nefs için bir araç olur. Nefs bedenin dış ve iç duyularını kullanarak soyutlama faaliyeti yürütür ve faal akıldan akledilirleri almaya hazır hale gelir. Bu süreçte ilerledikten sonra ise duyularla fazla iştilal fayda değil zarar vermeye başlar.³¹ Bu bedenleşme ve tecevhür süreci bir kere yaşandıktan sonra ise nefs yoluna bedensiz de devam edebilir hale gelir.³²

3. Sonuç

Modern felsefede kritik bir önemi haiz olan zihin beden probleminin kökenleri bir bakıma Orta çağ felsefesinde ve antik felsefede bulunur. Ancak gerek zihin ve nefs arasındaki farkların, gerekse bu dönemlerde sorunun farklı ilgilerle ve farklı zeminlerde tartışılmış olmasının yol açtığı

²⁷ Adamson, "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"", 62.

²⁸ Adamson, "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"", 63–64.

²⁹ İbn Sina'nın reenkarnasyonu inkârı ve Platon ve Pisagor'da bulunan reenkarnasyona dair ifadeleri mecaza hamletmesi için bkz. Adamson, "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"", 70–73.

³⁰ Druart, "Imagination and the Soul—Body Problem in Arabic Philosophy", 330; Adamson, "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"", 63–64.

³¹ Adamson, "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"", 69.

³² Robert E. Hall, "Intellect, Soul and Body in Ibn Sina: Systematic Synthesis and Development of The Aristotelian, Neoplatonic and Galenic Theories", *Interpreting Avicenna: Science and Philosophy in Medieval Islam*, ed. Jon McGinnis (BRILL, 2004), 65.

farklılıkları göz ardı etmemek gerekir. Bu farklılıklara rağmen, özellikle antik mirası yorumlayıp eleştirel bir şekilde yeniden formüle eden İslam filozoflarının eserlerinin Latince 'ye çevrilmesi ile tartışma Batı düşüncesine intikal etmiş ve modern dönemdeki tartışmanın dayandırıldığı nokta olarak Descartes'ı önceleyen süreç teşekkül etmiştir. Bu süreçteki yönelimleri belirleyen hamleler içinde, antik dönemden nefse/ruha dair intikal etmiş iki temel görüşü mezcetme girişimiyle İbn Sina'nın çabası öne çıkmaktadır.

Nefs anlayışında ana çizgi olarak Aristoteles felsefesini takip eden İbn Sînâ'nın Plotinus çizgisine karşı çıkışında şu üç nokta öne çıkmaktadır:

1. Nefs-i nâtıka, bedenleşmeden önce mevcut değildir.
2. Bazı durumlarda duyuların bir engel oluşturmasına rağmen, nefs-i nâtıka, evren bilgisine ulaşarak tekâmül etmek için duyulara ihtiyaç duyar.
3. Nefs-i nâtıka bedenle Plotinus'un savunduğu gibi gelişigüzel bir ilişkiye sahip olsaydı, ruhun başka bedenlere göç etmesi mümkün olabilirdi; hâlbuki bu imkansızdır.

Bu karşıtlık noktaları elbette İbn Sînâ ile Plotinus arasındaki iki önemli uzlaşma noktasını gözden kaçırtmamalıdır:

1. Nefs-i nâtıka bedenden ayrıdır ve beden ile (ayrık) akıl arasındadır

2. Nefs-i nâtıka ölümsüzdür (Bir farkla ki İbn Sina'ya göre bu ölümsüzlük *a parte post* iken Plotinus'a göre *a parte ante*'dir).³³

İbn Sina'nın hem bu iki yaklaşımı bir araya getirmesinin hem de nefis ile beden ilişkisinin gerekliliğini ifade etmesinin temelinde "tecrit ile istikmal" süreci yatar. Nefs soyutlama süreci ile akıl kapasitesini mükemmelleştirdiği için, nefis ancak bedende var olmak ve soyutlamaya olanak sağlayan duyu deneyimlerine sahip olmakla mükemmelleşebilir. Dolayısıyla İbn Sina'nın nefsin bedenden ayrılığı olarak nihai kaderine dair anlayışı Neoplatonik olabilirken, nefsin bu ayrılığa nasıl hazırlandığına dair anlayışı temelde Aristotelesçidir.³⁴

Kaynakça

- Adamson, Peter. "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"". *Bulletin of the Institute of Classical Studies. Philosophy, Science And Exegesis in Greek, Arabic and Latin Commentaries: Volume 2/83* (2004), 59–75.
- Adamson, Peter. – Benevich, Fedor. "The Thought Experimental Method: Avicenna's Flying Man Argument". *Journal of the American Philosophical Association* 4/2 (2018), 147–164. <https://doi.org/10.1017/apa.2018.2>
- Alpina, T. "The Soul Of, The Soul In Itself, And The Flying Man Experiment". *Arabic Sciences and Philosophy* 28/02 (2018), 187–224.
- Aristoteles. *Ruh Üzerine*. çev. Ömer Aygün – Y. Gurur Sev. Pinhan, 2. Basım, 2019.
- Druart, Thérèse-Anne. "Imagination and the Soul—Body Problem in Arabic Philosophy". *Soul and Body in*

³³ Adamson, "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"", 64.

³⁴ Adamson, "Correcting Plotinus: Soul's Relationship to Body in Avicenna's Commentary on The "Theology of Aristotle"", 68.

- Husserlian Phenomenology*. ed. Anna-Teresa Tymieniecka. 327–342. Dordrecht: Springer Netherlands, 1983.
- Hall, Robert E. “Intellect, Soul and Body in Ibn Sina: Systematic Synthesis and Development of The Aristotelian, Neoplatonic and Galenic Theories”. *Interpreting Avicenna: Science and Philosophy in Medieval Islam*. ed. Jon McGinnis. 62–86. BRILL, 2004.
- İbn Sina. *Kitâbü'ş-Şifâ: Nefs*. thk. Mehmet Zahit Tiryaki – Eşref Altaş. Türkiye Bilimler Akademisi, 2021.
- King, Peter. “Why Isn't the Mind-Body Problem Medieval?”. *Forming The Mind*. ed. Henrik Lagerlund. 187–205. Dordrecht: Springer Netherlands, 2007.
- Lagerlund, Henrik. “Introduction: The Mind/Body Problem and Late Medieval Conceptions of the Soul”. *Forming The Mind*. ed. Henrik Lagerlund. 1–15. Dordrecht: Springer Netherlands, 2007.
- Macit, Muhittin. “Aristoteles ve İbn Sînâ'da Nefs-Beden İlişkisi Problemi ve Modern Zihin Felsefesindeki Bazı Yansımaları”. *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/26 (2004), 59–83.

- Stephen Everson. “Psychology”. *The Cambridge Companion to Aristotle*. ed. Jonathan Barnes. 168–170. Cambridge, 1995.
- Şaman, Esat Burak. “İbn Sînâ ve Descartes'ta Ben Bilgisi ve Kesinlik”. *Felsefî Düşün Akademik Felsefe Dergisi* 10 / Orta çağ ve Rönesans Felsefesi (Nisan 2018), 294–317.
- Şaman, Esat Burak. “Canlılık Canlılığın Fiillerinden Mi İbaret? İbn Sînâ'nın Cevabı”. *Sabah Ülkesi* 01/62 (2020), 46–51.
- Şaman, Esat Burak. “Tommaso Alpina. Subject, Definition, Activity: Framing Avicenna's Science of the Soul”. *Nazariyat İslam Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi (Journal for the History of Islamic Philosophy and Sciences)* 7/2 (2021), 223–229. <https://doi.org/10.12658/Nazariyat.7.1.D0087en>

MENZİL

Faruk ÇALABKULU

Dehlizde nûra varmak dimağında uktedir

Kor ellerimden tutmaya bilmem ki kim muktedir

Bin kapı var önümde, menzül yalnız birinde

Gülizar yolun sonu biter belki irinde

Yalancı ışıklardan kaçıp gitmiş yıldızlar

Her adımın altında görünür çuvaldızlar

Etrafında sisi dağıtmayan sahte envar

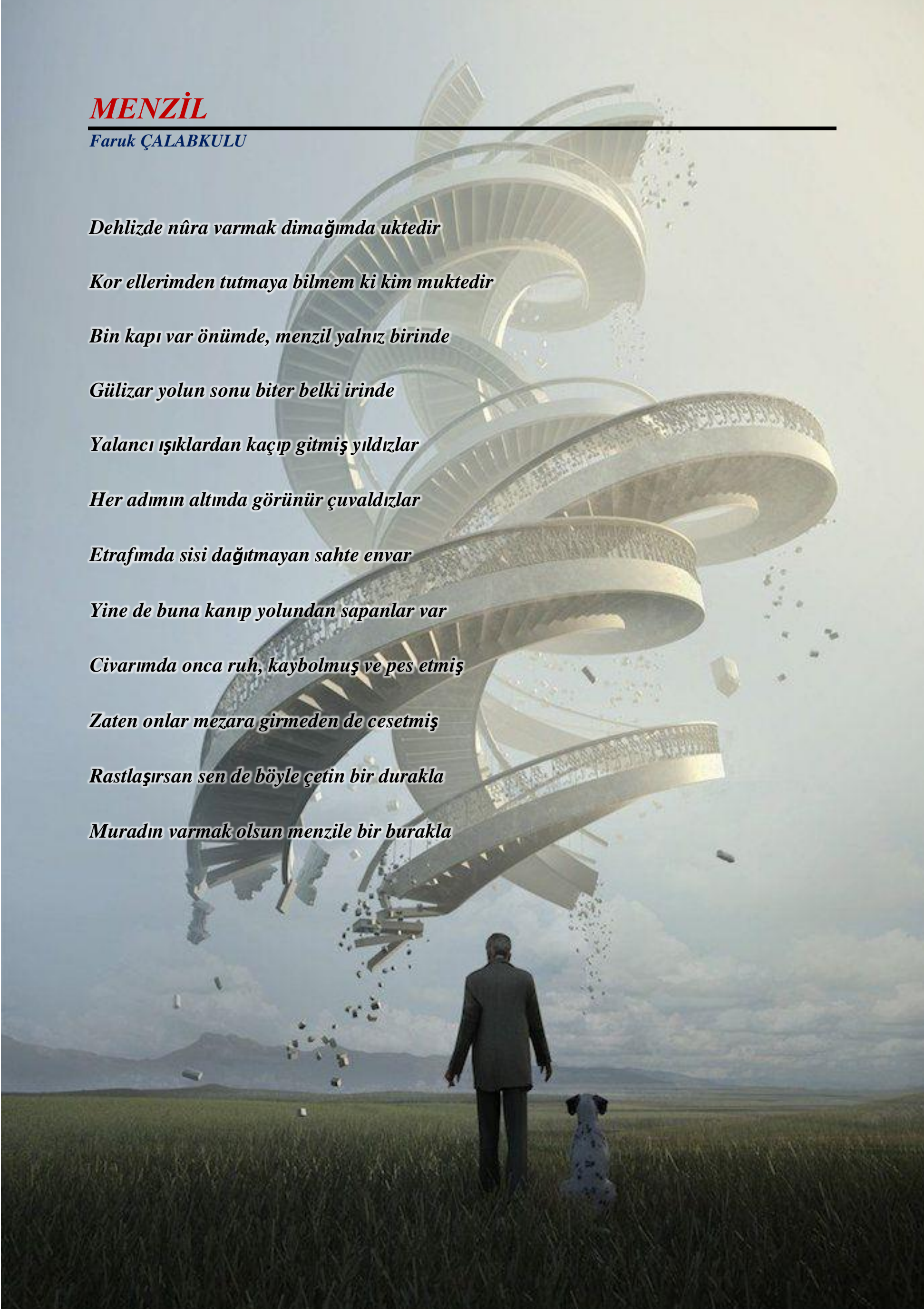
Yine de buna kanıp yolundan sapanlar var

Civarında onca ruh, kaybolmuş ve pes etmiş

Zaten onlar mezara girmeden de cesetmiş

Rastlaşırsan sen de böyle çetin bir durakla

Muradın varmak olsun menzile bir burakla

BİR UNUTULMAZ DOST HİKAYESİ

Ayesha Areej Kastamonu Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi

Türkiye'nin gerçek dostları düşündüğümüzde aklımızda Azerbaycan'dan sonra şüphesiz Pakistan gelmektedir. Nasıl ki Türkiye her zaman bu iki ülkeye destek olduysa bu iki kardeş ve dost ülkeler de her zaman Türkiye'nin yanında durarak maddi manevi her türlü destek sağladılar. Türk kökenli olmaları ve sınırları Türkiye'ye yakın olması nedeniyle Azerbaycan'la böyle bir bağın olması doğaldır. Ama aynı derin ve güçlü bağı çok uzak coğrafyalarda, çok farklı tarihi ve kültüre sahip bir ülke ile de paylaşılmaktadır. Bu bağın kökleri çok eskilere dayanmaktadır. Pakistan 1947 yılında bağımsızlığını kazanmış fakat Türklere olan sevgi, Hindistan topraklarında İngiltere'nin egemen altında kendi bağımsızlığı için mücadele verirken bile görünmektedir. Birinci Dünya Savaşın en zor günleriydi, İtilaf devletleri İstanbul'a işgal etmek istiyorlardı ve bu yüzden boğazlardan geçmek için Çanakkale'ye saldırmışlardı. Fakat Osmanlı ordusu tüm gücüyle onlarla savaşmaktaydı ve geçmelerine izin vermiyorlardı. Uzun bir savaş neticesinde yıpranan Mehmetçiklere bu zor günlerde destek çok uzaklardan geldi. 1915'te Pakistan'ın Lahor kentinde bir miting düzenlenmiştir, bu mitingin amacı Çanakkale'de savaşan Mehmetçiklere yardım toplamaktı ve Muhammed İkbâl mitinge öncülük ediyordu. Muhammed İkbâl, Pakistan'ın büyük milli şairi, Pakistan'ı Hindistan'dan ayrı bağımsız bir devlet kurması ve İngiliz sömürgesi olmaktan kurtulması için mücadele veren

kişilerden birisidir. Muhammed İkbâl bağımsız Pakistan fikrini öne sunan ilk kişiydi ve İslam

Şairi olarak bilinmektedir. Muhammed İkbâl'e göre Müslümanların vatanı birdir, İkbâl'in ideallerinden biri dünya İslam Devleti'nin kurulmasıydı. Halifelik makamı olan İstanbul'a ve Türklere büyük saygı ve önem vermekteydi. Mitingde her yer insan doluydu, halk her yerden gelmişti.

Muhammed İkbâl kürsüye gelir ve birkaç gün önce gördüğü rüya sonrasında yazdığı mısralar mahcubiyet içerisinde anlatır; "Dedi Hz. Muhammed (a.s.v.) Cihan bahçesinden bana bir koku gibi yaklaştın Söyle bana ne gibi bir hediye getirdin? Dedim: Ya Muhammed (a.s.v.) dünyada yok rahatlık Bütün özlemlerimden umudu kestim artık Varlık bahçesinde binlerce gül lale var ama ne renk ne koku... Hepsi de vefasızdır yalnız bir şey getirdim kutlanmıştır tekbirlerle Bir şişe kan ki eşi yoktur namusudur, vicdanıdır Buyurun, bu Çanakkale şehidinin kanıdır" Muhammed İkbâl'in konuşma bittiği an herkes gözyaşları içinde hüüngür hüüngür ağlamaktaydı. Her kimde ne varsa çıkarıp kardeşler için toplamış, anneler erkek gençlerine kardeşlerle beraber savaşmak için cepheye gönüllü yazdılar, kızlardaki çeyizliklerini çıkarıp verdiler. Kulaklarındaki küpeleri, parmaklarındaki yüzükleri ve kollardaki bileziği kadar her şey Osmanlılar için toplayıp gönderdiler. Bir varlık olmayan da ellerine açıp

ağlaya ağlaya dua ettiler. Miting katılan dul bir anne verecek para olmayınca kucığındaki bebekle zengin bir efendinin konağına gider ve ona der ki bebeğimi satmak istiyorum. O zamanlarda hizmetçi olabilecek gençler satılmaktadır fakat bu küçücük bir bebektir, neden satmak istiyorsun diye sorar zengin efendi. Kadın adama tarihi cümleler söyler; Osmanlı zayıfladığından beri İngilizlerin yapmadığı zulüm kalmadı, bugün Muhammed İktbal dedi ki;

Çanakkale de onların eline geçerse Osmanlı çöker ve Hilafet kalmaz sonra da sıra sizdedir. Eğer İngiliz buraya gelirse namusumuza el uzanırsa o zaman çocuğum olsa ne olur, olmasa ne olur. İngilizlere köle olacağına size hizmetkar olsun. Yani o gün halk elinden gelen her yardım yapmaktan geri durmamıştır. Bir eser önce Türk kardeşler için atanan bu kalplara hala sevgi ve saygı ile dolu. O onurlu insanlardan ve tüm şehitlerimizden Allah razı olsun!

ÖVÜLME SEVDASI VE YERİLME KORKUSU

Ahmet Sani TOPÇU Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İnsanlar övülme ve yerilmeye tepkileri bakımından dört derecedir:

-İnsanların geneli övülmekle mutlu olur ve teşekkür eder; yerildiğinde ise öfkelenir ve karşılık vermekle meşgul olur. Bu, en kötü derecedir.

-Takva ehli kimseler övülmekle yan mutluluk yaşarlar, yerilmekle öfkelenirler. Fakat bunu açık etmezler. Görünüşte her iki hali de bir tutarlar, ancak kalplerinden birini sever, diğerini sevmezler.

Muttakiler hem kalpte hem de dilde övülmeyi ve yerilmeyi bir tutarlar. Yerildiklerinde içten öfkelenmezler, öven kimseye de çok değer vermezler. Çünkü onların kalpleri övgüye iltifat etmez, ayıplanmaya takılmaz. Bu büyük bir derecedir. Kimileri kendilerinin bu dereceye ulaştıklarını zanneder ve yanlış düşünürler. Bunun alameti şunlardır:

-Kendisini yeren kimse yanında uzun süre oturduğunda, o kişiden kendisini öven kimseden - hoşlandığından fazla sıkılmamak.

-Öven kimsenin bir ihtiyacını giderme durumunda, kendisini yerenin ihtiyacını gidermekten daha gayretli olmamak.

-Kendisini yeren ve öven kimse yanına gelmediğinde aynı tepkiyi vermek; yerenin gelmeyişi övenden daha basit görmemek.

-Kendisini çokça öven kimsenin ölümünün, ona yeren kimsenin ölümünden daha fazla üzüntü vermemesi.

-Kendisini öven kimsenin başına gelen musibete, kendisini yerenin başına gelen musibetten daha fazla üzülmemek.

-Kendisini öven kimsenin hatasının, kişiye kendisini yerenin hatasından daha hafif gelmemesi.

Öven kimse kişinin kalbine, kendisini yeren gibi hafif gelir, ikisi her yönden eşit olduğunda kişi büyük bir dereceyi elde etmiş olur. Bunu elde etmek de çok uzak ve zordur. Fakat işin hakikatini bilmek, hiç değilse kişiyi kendisine dair boş iddialardan ve yalan söylemekten uzak tutar.

Nitekim bazan ibadet ehli bir kişi gururlanarak kendisini yeren kimse için, "Ben ona beni kötülemlerle günaha girdiği için kızıyorum!" der. Bu ise şeytanın aldatmasıdır. Çünkü başkalarını kötileyerek günaha giren nice kişiler vardır ki, onlara bu şekilde kızmak aklından bile geçmez. Bu nefsanî bir öfkelenmedir; din için değil. Cahil bir abid böyle incelikleri bilmediğinden, hayli sıkıntıyla elde ettiklerini de kolayca kaybeder.

Sıddıklar kendilerini öveni düşman, ayıplayanı ise dost bilirler. Bundan da üç fayda elde ederler: Birincisi kendi kusurlarını ondan öğrenirler. İkincisi ayıplayan kimsenin sevapları kendilerine verilir. Üçüncüsü ise kendilerini ayıplayan kimselerin sayesinde kusurlu işlerden çabuk arınırlar, buna teşvik olurlar. Bir haberde Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem;

- Oruç tutan, namaz kılan ve yün elbise giyip zahit gözükkenlerin vay haline! Ancak..." buyurdu. Kendisine; ancak kim ya Resulallah, diye

soruldu. Allah Resulü Sallallahu Aleyhi Vesellem buyurdu ki: Ancak, nefisini dünyadan çeken, övülmeye kızan ve yerilmeyi güzel bulan kimse hariç. (Zebid, ithafos-Sade, 10/66)

Eğer bu hadis sahih ise durum çok zordur. Çünkü bu dereceye ulaşmak kolay değildir. Kişi daha çok bir işte kendisini övenin tarafını tutar, muameleyle de bunu belli eder. Nefs emareye sonuna kadar düşman olmayan kimse, bu dereceye kavuşamaz. Bir kimseden bir ayıbını duyunca sevinmeli, o kimsenin akıl ve zekâsına güvenmeli, bunu sanki kendisinin değil de düşmanının ayıplanması gibi kabul etmelidir. Bu ise elbette kolay değildir.

Bu noktada tehlikeli olan, övülme ile ayıplanmayı ayırınca, övülmeyi istemenin kalpte daha fazla olmasıdır. Bunun için kişi olduğu gibi davranmaz hatta ibadetlerine riya karışmaya başlar. Öyle ki günah işleyerek buna kavuşacağını bilirse günah da işler. Allah Resulü Sallallahu Aleyhi Vesellemin, "Oruç tutan ve namaz kılanların vay haline!" diye buyurması bunun içindir. Çünkü övülmenin kökleri kalpten kazınmadıkça kişi hızlıca günaha düşebilir.

Bununla birlikte ayıplanmayı kötü bilmek, övülmeyi sevmek bir fesada sebep olmadıktan sonra haram değildir. Ancak fesada ve günaha mahal vermemesi de hayli zordur. Çünkü insanların günahlarının çoğu, övülmeyi sevmek ve ayıplanmaya kızmaktan ileri gelir. İnsanların düşüncesi daima böyle olagelmiş, yaptıklarını başkalarının görmesini istemişlerdir. Bu istek baskın olunca, kişi kendisine yakışmayan, uygunsuz işler de yapar. Yoksa riyaya bulaşmadıktan sonra insanların gönlünü almak ve onlara iltifat etmek haram değildir.

Övülmek neden sevilir?

Övülme hazzının dört sebebi vardır:

1. İnsanın kendi kemâlini sevdiğini, noksanlığı kabul etmediğini biliyoruz. Övülmek ise kemali gösterir. Kişi kendi kemâlinden şüphe edip kendi kendine tam bir haz duymayabilir. Fakat başkasından duyunca şüphesi kalmaz, güveni gelir, rahatlar. Nefsinde kemâl belirtisi bulunca kendisinde rubûbiyet eseri görür. Rububiyet, insan tabiatının sevgilisidir. Kişi ayıplandığında ise eksikliğini anlar, üzülür. Hele de âlim, doğru sözlü, adaletli, meşhur bir kimseden övülme duyarsa hazzı; yerilme duyarsa da ızdırabı daha da belirginleşir. Fakat sıradan, cahil bir kimseden bunları işitirse o etkiyi alamaz. Çünkü kendisine dair şüphesi böyle kişinin sözü ile yok olmaz.
2. Övülmek, öven kişinin kalbinin övülene bağlandığına, övülenin itibar ve mertebesinin onu etkilediğine işarettir. İtibar zaten sevilir. O halde öven kimse büyük biri olursa, bu hazzı daha çok hisseder. Çünkü öyle bir kimsenin kalbini kazanmakla gücü artar. Eğer öven sıradan bir kimse ise o derece haz duymaz.
3. Kişinin övülmesi, başkalarının gönüllerini de fethedeceğinin müjdesidir. Çünkü bir kişinin methi başkalarına da sirayet eder. Yerilirse de bunun zıddı meydana gelir.
4. Övgü, övenin üstünlük bakımından övülenden aşağı olduğunu gösterir. Üstünlük ve heybet zorla bile olsa insanlar onu sever. Kendisini öven kimsenin

inanarak değil, ihtiyacından dolayı böyle yaptığını bile bile yine de haz alır, bunu gücünün üstünlüğüne yorumlar.

Bu durumda kişi, kendisini övenin yalan söylediğini, sözlerinin kimse tarafından kabul görmediğini, kalben konuşmadığını bilse hiçbir haz alamaz. Şu hâlde övülmeyi sevmenin sebepleri öğrenildiğinde tedavisi kolay olur, kişi biraz gayret ederse bunu yapabilir.

Peki Nasıl Üstesinden Geleceğiz?

Bu sorunun cevabını bulmak için problemlerden hareketle yola çıkalım.

Kişinin övenin sözleriyle kendi üstünlüğüne inanması: İnsan, kendisine söylenen "ilim ve takva sahibi gibi sıfatların doğru olması halinde, bunları Allah Teala'nın bir lütuftan olarak verdiğini düşünmeli, yaşadığı sevinç hali övenin sözlerinden değil, bu lütuftan dolayı olmalıdır.

Kişi, "zengindir, üstündür, dünyalığı yerindedir" diye övülürse, kendisine bu sözleri sarf edenlerin sözü sebebiyle değil de bunlar kendisine lütfedildiği için mutlu olmalıdır. Hatta âlim, kendi ilmini ve takvasını bildiği halde son nefes korkusuyla yine de sevinemez.

Son nefesteki durum bilinmeyince her şey boştur. Yeri cehennem olacaksa niye sevinsin? Takva ve ilim gibi sıfatların kendisinde bulunmadığını bilen biri, bu sıfatlarla övüldüğünde sevinirse akılsızlık etmiş olur. Böyle bir kimsenin durumu, kendisine, "bu çok üstün, sıra dışı birisidir; karni miskle doludur" denilen, fakat içi necasetle dolu olup bu yalan sözlere sevinen kimsenin hali gibidir. Bu ise ahmaklığın ta kendisidir!

Övgüyle itibar açlığının giderilmesi: Bunun ilacını yukarıda anlatmıştık. Şu da var ki, bir kimsenin kötülendiği zaman incinmesi, kendisini kötüleyenden yüz çevirmesi cahillikten ileri gelir. Çünkü kişi doğru söylüyorsa melekî bir tavır sergiliyordur, bile isteye yalan söylüyorsa şeytani Yalan söylediğini bilmiyorsa, merkep ve aptallık yapıyor demektir. Cenab-ı Hak insanı merkep, şeytan ve melek sıfatlarına bürünebilecek şekilde yaratmıştır. Sana kötü söyleyen için niçin üzülesin ki? Eğer doğru söylüyorsa, sende bulunan bir şeye üzülmen eksiklik ve küçüklük olur. Bu kusur ve eksiklik dindarlığınla ilgili ise onun sözünden değildir. Dünya bakımından ise din ehlinin nazarında dünyalık eksikliği hünerdir, ayıp değil.

Nefsin kınanmayı sevmemesi: Bunun ilacı ise söylenen kınama, ayıplama sözünün şu üç halden uzak olmadığını bilmektir: Eğer kişi doğru söylüyor ve bunu şefkatle yapıyorsa ona minnet duymak gerekir. Çünkü bir kimse sana, "elbisenin içinde yılan var" diyerek ondan sakınman için seni uyarırsa ona karşı minnet beslersin. Konu dini yönden bir kusur ise, bu yilandan daha tehlikelidir; çünkü ahirette kişiyi helâk eder.

Şunu düşün: Sen bir sultanın yanına girmek istediğinde, elbisen kirlenmiş olsa ve sen bunu bilmeden huzura girmiş olsaydın, onun meclisini kirletmeden dolayı cezalandırılır ya da utanıp mahcup olurdun. Huzura girmeden biri sana, *elbisen kirlenmiş, üzerini temizle" dediğinde buna sevinmen gerekir. Çünkü onun sözü uyanman için bir nimettir. Bütün kötü huylar da ahirette sahibini helâk edicidir. İnsan kötülüklerini ancak düşmanlarının sözünden öğrenir. Öyleyse seni tenkit edenlerin sözlerini

ganimet bilmelisin. Çünkü onun sözleriyle ahirette ceza tehlikesinden kurtulmuş olursun.

Seni kötüleyen kimse bunu seni incitmek için yapıyorsa, bu da senin için doğru söz gibi faydalıdır. Çünkü onun seni kırma düşüncesiyle ayıplaması, kendi dindarlığına hıyanettir. Yani senin için menfaat, onun için ziyandır. Hal böyle iken ona öfkelenmen gerekmez.

Eğer yalan ya da yanlış söylüyorsa demek ki senin pek çok kusur ve ayıbından haberdar değildir. O halde Allah Teala'nın kusurlarını ve

ayıplarını örttüğüne sevinmelisin. O kimse de kendi sevaplarını sana hediye ettiği için memnun olmalısın. Eğer seni övseydi öldürmüş gibi olurdu. Öldürülmekten niçin hoşlanır, hediyeden niçin incinirsin? Bunu görüntüye aldanıp işlerin manasını, ruhunu ve hakikatini bilmeyenler yapar. Akıllı kimse bu vesile ile akılsızlardan ayrılır. Q. işlerin hakikatine ve ruhuna bakar, zahirine ve görüntüsüne değil.

Kısaca, insanlara tamah etmekten kurtulmadıkça bu hastalık kalpten temizlenmez.

AYIN

Sevginur KIRMIZIOĞLU

sevginurkrmz@gmail.com

Halayıklar güneşi doğurur sen uyurken
Ağlayışları, lanetin muktedir müsebbibi

Yazılarda kazınmış siretidir
Alaycı gülüşleriyle yosmanın elleri
Taklide varacak kadar güzel kızlar
Kafesinden uçan Mauvaises paroles size
Islanmışsınız bütün, kutsal su! Diye
Serap halindeyken gözükmüş ecinniler
Ardiyedeki vaftiz çanağı
Kuytadaki rahle
Uykudaki Arap atlıları
Şansölyenin eksik bedeni
Lanet olası rahiplerin tüm rezilliği
Ateşin kucığında kavrulan tanrı
Ra'nın gölgesiyle müsavidir halbuki
Uyuşuk adaleleriyle tırmanıyor
Çarpık suretinin iblisi
Uzun uzun Helen'den tevarüs eden
Yakıcı güzelliğini anlatır aya
Olmayacak böyle
Rabb gibi tapıyorum şeytansı şerefine

1912

KAZAKİSTAN'A HOŞ GELDİNİZ

Aldiyar AUYESBEKOV Nur Mübarek İslam Kültür Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kazakistan Cumhuriyeti 1991 yılında siyasi haritalarda belirerek Avrasya'nın merkezinde konumlanmıştır. Kaynağı Türkçe olan Kazak kelimesinin anlamının "hür adam" olduğu düşünülmekte ve bu lakabın tarihsel olarak hürriyetlerine düşkün yörüklerden oluştuğu göz önüne alındığında yerinde bir tanımlama olduğu ortaya çıkmaktadır.

birleşmiştir. Bu gelenek ile, geçmiş ve dil çeşitliliğine Kazakistan Cumhuriyeti tarafından son derece değer verilmektedir ve bir Japon atasözünün gerçeği yansıttığı görüşü benimsenmiştir: "Akrabalarınız olmadan da yaşayabilirsiniz ama komşularınız olmadan yaşammanız mümkün değildir."

Binlerce yıl boyunca, bu yörükler kalabalık büyük baş hayvan sürülerini gütmüşler, bölgenin yamaçları ve nehir vadilerinde zengin toprakları işlemişlerdir. Değerli kürklerin sevk edildiği tarihi İpek Yolu ve Baharat Yolu'nun her ikisi de bölgeden geçerek Kazakistan'ı kültürel, ticari ve ekonomik anlamda Asya ile Avrupa arasında önemli bir köprü konumuna getirmiştir.

Pek çok milletin ülkesi

Kazakistan pek çok değişik milliyette ve inanca sahibi olan kişilerin ortak tarihsel kaderi ile

Kazakistanlılar bu çeşitlilikten gurur duymaktadırlar. Kazakistan, yüzyıllar boyunca ve nesiller değiştikçe her zaman halk arasında var olan dostluk ve tolerans duygularının gelişmesini desteklemiştir.

Halen Kazakistan'da 130 ülke vatandaşı yaşamaktadır. Nüfusun %66'ünü Kazaklar, %21'ünü Ruslar ve geri kalan %13'sünü ise Ukraynalılar, Özbekler, Almanlar ve Tatarlar oluşturur. Yaygın dini inanışlar Müslümanlık ve Hıristiyanlıktır.

Kazakistan'ın resmi dili Kazakça'dır ancak genç nesil hızla üç dil konuşur hale gelmektedir. Devlet daireleri ve diğer kuruluşlarda hem Kazakça hem de Rusça kullanılmaktadır. Kazakça ataların dili olarak değerlendirilmekte, Rusça yaygın olarak kullanılmakta ve İngilizce büyüyen popülerliği ile özellikle iletişim ve yabancılarla konuşmak üzere kullanılmaktadır.

Geleceğin şehri

Kazakistan'ın başkenti Astana 1830 yılında bir kale olarak ortaya çıkmıştır ve sadece 1997 yılından bu yana ülkenin başkentidir. Astana, genç ancak hızlı büyüyen, geniş olanakları ile, sonsuz fırsatların ve parlak fikirlerin oluştuğu bir şehirdir.

1999 yılında Bolivya'nın başkenti La Paz ve Astana UNESCO tarafından "Barış Şehirleri" ödülüne layık görülmüştür. Astana adına yakışır bir şekilde "sosyal refahın model şehiri" kavramının gerçekleşmesi için çalışmaktadır.

Kazakistan'ın İlk Başkanı Nursultan Nazarbaev'de Astana'a yenilikçi projelerin geliştirilmesinin sağlanması konusunda son derece isteklidir. Kazakistan'ın başkentinde hali hazırda pek çok ilgi çekebilecek yer bulunmaktadır:

- Oceanarium, bazen "bozkırda bir deniz damlası" olarak da anılmaktadır.

- Dünyanın en geç opera tiyatrosu. Dmitry Khvorostovsky'de dahil olmak üzere pek çok uluslararası meşhur sanatçı burada sahne almıştır.
- Astana'a tepeden bakan "Baiterek" anıtı, cam ve betondan yapılmış ve tüm şehrin panoramik manzarasını buradan görmek mümkündür.

Astana sadece eşsiz mimari stili ile değil aynı zamanda açıklığı ve misafirperverliği ile geleceğin şehridir. Astana, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve Pope John Paul II'yi ağırladı. Kazakistan'ın başkenti iş adamlarına, turistlere, sanatçı ve sporculara kapılarını açmaktadır.

Almatı adındaki yıldız

Bazı dünya şehirleri görüntüleri ve hafızalarda kalan simgeleri ile ileriye çıkarlar. Örneğin sadece San Fransisco'nun adı Golden Gate Köprüsünün görüntüsünü çağırıştır. Paris ise Eifel Kulesi ile özdeşleşmiştir. Kazakistan'da da Almatı şehri ebedi görüntüsü ile etkileyici güzellikteki Medeo Vadisi'ni sunmaktadır.

Almatı aynı zamanda değişik kültürlerle sahip insanların bir araya getirmeyi başaran bir şehirdir. Avrupa ve Doğu kültürleri burada iç içe geçerek, şehir halkının açık görüşlü ve dostane davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Şehrin çok gelişmiş bir altyapısı, yüksek hayat standardı, güçlü ekonomisi ve uluslararası standartlarda dinlenme merkezleri bulunmaktadır.

Bir kez gören asla unutmaz

Dünyadaki dokuzuncu büyük ülke olmasına rağmen, Kazakistan pek çok kişi için hala

bilinmeyen ve esrarengiz bir ülkedir. Çok sık seyahat eden kişiler dahi Kazakistan'da her seferinde pek çok büyüleyici şey bulurlar: zirveleri karla kaplı dağlar, geniş ovalar, derin nehirler, kavrulmuş çöller, çiçeklerle bezenmiş göz alabildiğine uzanan düzlükler ve el değmemiş ormanlar.

Kazakistan'ın doğal güzellikleri eşsizdir. Zirvelerinde her zaman kar ve buzul bulunan Tian-Shan, Tarbagatay ve Altay dağları ülkenin güney, güney doğu ve batı kısmında uzanırlar. Dünyanın en büyük gölü olan Hazar Denizi ülkenin batısında yer alır ve Sary Arka bozkırı yarısı tuzlu yarısı tatlı sudan oluşan büyüleyici Balkaş Gölüne ev sahipliği yapar. Kuzey Kazakistan benzer doğal güzelliklere sahiptir ve yüzlerce eşsiz çam ağaçları ile çevrelenmiş buzul göllerini Kokshetau bölgesinde barındır.

Tabi ki Kazakistan ile ilgili tüm ilgi çekici yerleri yazmaya kalksak sayfalar gerekebilir. Bayan Aul ulusal parkında yer alan kaya resimleri ve heykeller unutulamaz güzelliktedir, ayrıca, Kurgaldzhino doğa koruma alanı içerisinde 300'ü aşkın bitki türü bulunmaktadır ve bu park

flamingoların göç yolları üzerindeki en kuzey noktadır.

Ülkenin doğal kaynaklarını, ulusal parklarını, eşsiz doğasını, bitki ve çiçek örtüsünü koruma konusu üzerinde önemle durulmaktadır. Kazakistan en iyi ekolojik gezi noktasıdır. Bozulmamış çeşitliliği ile çok güzeldir.

Dinlenmeyi ve aynı zamanda doğal güzellikleri ön plana çıkartmak isteyenler, Kokshetau doğa parkında yer alan dinlenme yerini ve ılıcaları, tedavi edici çamur banyolarını ve mineral su kaynaklarını tercih edebilirler.

Kazakistan'a Hoşgeldiniz

Artık tüm dünyayı büyüleyici gelenekler, inanılmaz güzellikteki el değmemiş doğa veya titizlikle harmanlanmış eski ve modern için arama yapmanız gerekmiyor: sadece Kazakistan'a gelin. Kazakistan'da misafirler Avrasya'nın kalbini tanıırken, en iyi şekilde misafir edileceklerdir.

KAZAKİSTAN ŞİİRİ

***ALİ DARBAY KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ İLAHIYAT
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ***

K azakistan özge yurdum, hasret kaldı gözlerim

A stanayı, Almatıyı, Öskemeni özlerim

Z aman var ki göçmüş atam, gam doludur sözlerim

A ldiyarı, Akniyeti, Gülderayı özlerim

K imse bilmez Őu gönlümü, dertli çalar sazlarım

İ Őit benim sözlerimi, her nefeste özlerim

S ultan derler bir cigit bar, kışa döndü yazlarım

T aştı yaşlar gözlerimden, her damlada özlerim

A zîz Allâh, bakıttı kıl bu gençlerin barlığı

N e jaksıdır ahlakları, sohbetlerin özlerim

GÜNÜMÜZ GENÇLİĞİNDE DİNE KARŞI MESAFELİ DURUŞUN ÖZ ELEŞTİRİSİ

Ahmetcan KUŞOĞLU Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bu yazımda ülkemizde son yıllarda çok fazla artan yeni neslin dinden kopuşunu inceleyecek ve sorunun eleştirisini yapmaya çalışacağım.

Din, insana dünyada ve ahirette mutluluk ve iç huzur sağlamak için vardır. Bir insan din dairesinde olmak ile halihazırda bunlara talip olmaktadır. Lakin bireyler dinden ve Müslümanlardan bunları görmeyi beklerken karşısında ahlaklı bireylerden çok ahlakçıları, dindarlardan çok dincileri gördüğünde, kıymetli Mustafa Çağrıcı hocanın deyimiyle 'derin bir hayal kırıklığına uğramaktadırlar'. Akabinde de bu din dairesinde 'ben yokum' demektedirler.

Din adına konuşan gerek meşhur gerekse halk tabakasından kişiler en başta Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in ahlakıyla ahlaklanmış olma özelliğini taşımalıdır. Dindar bireylerde bu ön kabul olmazsa olmazdır. Lakin buna rağmen din konusunda konuşan kişilerin hal, hareket ve söylemlerinde bu tarz bir ahlakın görülmemesi ve konuşulan konuların teoriden pratiğe bir türlü geçememesi, hali hazırda dini görüşlerini sorgulayan bireylerde müthiş bir antipatiyle karşılanmaktadır.

Din buysa ben yokum sözünü söyleyen de hatalıdır bunu o kişiye söyletenler de hatalıdır. Şöyle ki söyleyen, Müslümanların hatalarını İslam'a mâl etmiş ve Allah'ın olan bu dini kula izafe edip dinin değerini kuldan ölçerek hata yapmıştır. Söyleten ise 21. Yüzyıl gibi küresel bir değerler krizinin etkisini derinden hissettirdiği ve

İslam dünyasının da bundan fazlaca etkilendiği bir çağda yeni nesle İslam ahlakını, sıcaklığını ve hoşgörüsünü yansıtamayıp, etkilediği insanları dinden soğumaya sevk ederek hata yapmıştır. Burada sorun, insanların din adına toplumda rol modellik oluşturacak kişiler görememesidir. Bunun sebeplerinden bir tanesi, çağı yakalayamamak ve geçmişte yaşamaktır. Burada sorunun her iki cephesinde bulunanlar yeterince analiz edilmelidir ki, bu sayede içerisinde bulunduğumuz bu krizi daha rahat ve geniş açıdan ele alabilelim.

Dinden soğuyanlar ile soğutanların arasındaki ilişki en nihayetinde bir etki tepki meselesidir. Türkiye'nin %99'u Müslüman bir ülke iken kısa sürede bu oranın düşmesinde din adamlarının ve toplum içerisinde söz sahibi dindarların anlattıklarıyla hayatlarının, yani teoriyle pratiğin örtüşmemesi, bilgiyi olduğu gibi kabullenmeyip tasdikleme güdüsünde olan yeni neslin dikkatinden kaçmamaktadır. Bunun sonucu olarak her türlü bilgi ve akıma internet üzerinden rahatça ulaşabilen ve bazı çevrelerce maruz kalan yeni nesil, anlatılanlarla gerçek hayat arasında bağ kuramayıp din ile arasındaki bağı zamanla gevşetmektedir. Ayrıca bu gevşeme ve kopuşun nedenleri arasında gösterilen günümüzdeki kültür yozlaşmasını ve insanlığa dair değer üretmemeye sorunlarını sağduyuyla kabul etmeliyiz. Bu gerçeklikleri görmek istememek, bizi mevcut sorunu yeterince anlayamama ve çözümleyememe sonucuna götürecektir.

Bugün İslam adına söylemlerde bulunanlar toplumsal adaletsizliklere, iktisadi düzene ve cinsellik haricindeki ahlaklılık konularında yeteri kadar şikâyet, tepki ve öneride bulunmamaktadırlar. Günümüzün din dili eksenli maalesef şekilci dindarlık, fakirlere şükretmeyi öğretme klişesi ve birbirini tekfir etme hastalığı gibi konulardan oluşmaktadır. Oysa İslam dini, geldiği dönemde yukarıda sözünü etmiş olduğum toplumsal düzen, ahlak ve iktisat gibi sorunları kendine dert edinerek bir mücadele göstermiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in de bugün bizlerin pek fazla dert edinmediğimiz değerleri ve durumları topluma aşlamak için gönderildiği aşikardır. Dolayısıyla günümüzdeki din algısı ve söylemi, İslam'ın ana mücadelesinin ruhuyla örtüşmemektedir.

Öte yandan günümüzde kendini din dışında tanımlayan ilgisiz ve din yorgunu gençlere din çerçevesinde kalmalarına yönelik uzun zamandır kullanılagelmiş bir argüman sunulmaktadır. Bu da şu an yaşanan dine ve Müslümanların durumuna bakılarak dinin yargılanamayacağıdır. Telkinlerde İslam'ın bir ideal olduğu söylenir. Asırlar geçtikçe bizler, bu dünya hayatında düzen ve huzur, ahirette de kulları ebedî saadete sevk etmek amacıyla gelmiş bu dini adeta Platon'un idealar alemi gibi ulaşılamayacak bir noktaya çıkarmış bulunup, yaşadığımız yerde ve zamanda bu düsturları gerçekleştirmemiz gerektiği halde sürekli o ideaya bakmaktayız. Bu düşünce tarzı İslam'ı bir nevi tümelletirmek, günümüzdeki dini yaşayışı da tikelleştirerek 'tikele bakma, tümele bak' şeklinde bir mantığı ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde ulaşılamaz bir din algısı, dinin evrensel

olarak mensuplarına her çağda huzur, mutluluk, toplumsal düzen ve adalet sağlama işlevi ve gayesiyle çelişmektedir. Sonuç olarak bu çelişimde göklere çıkarılan ve hayatta bir karşılığı olmayan 'tümel ve tikel din' şeklinde ayrıştırılan din algısının değişmesi ve dinin göklerden tekrar yeryüzüne indirilerek yaşanabilir bir hale getirilmesi gerekir. Bunun için de İslam'ın bizlere en başından beri aşlamaya çalıştığı Müslüman şuurunun farkına varılmalı ve İslam'ın özünün çok daha detaylı bir şekilde analizi yapılmalıdır. 21.yüzyıl dünyasının içerisinde bulunduğu değerler krizinden yalnızca İslam'ın ortaya koyduğu ve öngördüğü değerler bütününe doğru anlayıp ona sarılarak çıkılabilir. Tüm samimiyetimle söylemek istiyorum ki, gerçekten kolay olan geçmişteki o kudretli devirleri ve ideali göstermek, zor ama yapılması mecburi olan ise bugünü ve yarınları inşa edebilmektir.

Karşımızdaki dinsizlik problemine bir de Gazali'nin bakış açısından bakmakta fayda görüyorum. Hüccetü'l İslam İmam Gazali, bilindiği üzere en büyük mücadelesini o dönem Hasan Sabbâh'ın başını çektiği Batınîlilere karşı vermiştir. Bu mücadelesine bizzat halife el-Müstazhir-Billah'ın talimatıyla başlamıştır.

İmam Gazali, "Ardından Bâtınîlik incelemelerine koyuldu. Bu arada bazı kimseler, onun Bâtınîliğin tenkidine girişmeden önce bu akımın düşünce ve ilkeleri hakkında bilgi vermesinin bir bakıma Bâtınîler'in işine yaradığını düşünerek Gazali'nin bu yöntemini eleştirdiler. Ancak Gazali, bir düşünce ve inancı yeterince tanıyıp mahiyeti hakkında tarafsız bilgi vermeden onu eleştirmenin kendi ilim anlayışıyla bağdaşmadığı

fikrinde olduğundan (el-Münkız, s. 33-34) yöneltilen bu tenkitleri dikkate almadı.”³⁵

Günümüzde yaşanan bu dinsizleşme sorununda İmam Gazali'nin Batınîlik ile verdiği mücadelesinde gösterdiği tavrın ve zihniyetin örnek alınmasının, kadim din geleneğimizin bizlere bıraktığı mirasın bugüne tevarüsü şeklinde çok yararı olacağı kanaatindeyim.

Gazali, dine cephe almış yanlış bir akımın eleştirisinin hemen karşı tarafa saldırmakla fayda vermeyeceği şeklinde mantıklı bir olgunluk göstermiş ve bu eleştirinin yapılabilmesi için çevresinden gelen eleştiri oklarına da göğüs gererek ilk evvela Batınîliğin derin bir incelemesini yapmıştır. Bu incelemelerinin sonucunda elde ettiği verileri toplayarak henüz sistematik bir bütünlüğü olmayan Batınîliğe aslında deyim yerindeyse bir başucu kitabı hazırlamıştır. Gazali'nin bunu yapmasının sebebi, karşısındaki akımın elle tutulur bir fikir bütünlüğüne sahip olmamasından dolayı sistematikleştirilmeden yapılacak olan bir eleştirinin Batınîliği öldürücü olarak vuramayacağını düşünmesiydi.

İşte bugünün Gazali'leri de bin yıl önceki bu örneği esas almalı ve karşısındaki bu dinden kopma/soğuma sorununu çözebilmek için sarf edeceği enerjiyi hemen saldırı durumuna geçerek değil, Gazali'ce bir tutumla karşısındakini anlamaya ve sorun tespitine harcamalıdır. Nitekim doğru teşhis tedavinin yarısıdır.

Dinden hızla uzaklaşma sorununun çözümlenebilmesi için insanı ve ahlaki merkeze alan bir din dilinin, bir din üslûbunun

geliştirilmesi gerekmektedir. Lakin bunu yaparken kadim geleneğimizi görmezden gelmek ve soğuk bir reformizm tavırlarına bürünmek ana gayenin çerçevesinden çıkmak olacaktır. Bu konudaki ana gayemiz ise din çatısını değiştirmek değil, geliştirmek olmalıdır. Ve bu gelişmiş din çatısı, ötekileştirme ve tekfir hastalığından uzak, içerisinde farklı renkleri de barındırabilecek bir hüviyette olmalıdır. Bu geliştirilecek olan din dilinin öteki dünyayı önemseydiği kadar bu dünyayı da önemsemesi ve değersiz görmemesi gerekir. Amaçlarından bir tanesi, ahiret kadar dünya hayatını da mamur etme çabası olmalıdır. Böyle bir üslup hem toplumsal ahlakı hem yeni nesillerin dine bakışını hem de dinin insana verdiği değeri olumlu yönde etkileyecektir.

Müslümanların dünyaya verdikleri değer, bir imtihan sahası olmaktan, bedenine verdiği değer yalnızca ibadetleri uygulayabilmesini mümkün hale getiren bir araçtan, bilime verdiği değer ise Kur'an 'a gizlenmiş bilimsel gerçeklikleri bugün ortaya çıkarmaya yarayan bir vasıttan çok daha fazla olmalıdır. Kaldı ki bilimin sadece Kur'an'da gizlenmiş gerçekleri ortaya çıkaran bir olgu olarak algılanması bile aslında başlı başına İslam dünyasını bilime daha fazla teşvik etmeye yetiyor olmalıdır. Okumayı, öğrenmeyi ve bilimi, kabirde lazım olanlar ve olmayanlar şeklinde ayırmak, öteden beri süregelen yaşamsal bir hata ve hayata kıymet vermeme tavrıdır.

Batı dünyasının Doğuyu geride bırakmasının sebebi, eskiden bizim dert edindiğimiz, lakin zamanla önemsemeyip unuttuğumuz bir olgudur.

³⁵ MUSTAFA ÇAĞRICI, "GAZZÂLÎ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazzali#1> (08.09.2022).

Bu da dünyayı anlama ve anlamlandırma çabasıdır. Bu gayenin bilincinde olan toplumların bilim, sanat, edebiyat ve tıp gibi alanlarda öne geçmeleri gayet tabii bir durumdur ve yadırganmamalıdır. Nitekim bilim, değer görmediği yerden kaçar ve değer gördüğü, önemsendiği yere gider. Bizler, dünya hayatına ve dünyayı tanıyıp anlamlandırmaya verdiğimiz değeri düşük tutmaya devam ederek gençlerin dünyaya kıymet verenlerin imansız saflarına geçmelerine göz yummaktayız. İşte bu yüzden dünya hayatının- her ne kadar bir eğlence ve oyun yeri olsa da- (Ankebut 64) yaşamaya, üretmeye ve önemsenmeye değer bir yer olduğunun iyi analiz edilmesi gerekir.

Bugünün Müslümanlarının dinlerini korumak ve yükseltmek adına benimsemeleri gereken şey artık zühd yaşantısı değil, 'anti zühd' yaşantısı olmalıdır. Zühd anlayışı her ne kadar dindar bireyin manevi dünyasını korumasına, kötülüklerden ve günahlardan arınmasına yardımcı olsa da artık bu anlayış 21. Yüzyılın İslam dünyasının yararına değildir. Meşhur hikâyede olduğu gibi şehirdeki ermiş, dağdaki ermişten üstündür. Bu üstünlüğün sebebi hayatta etkin ve aktif olmasıdır. Müslüman birey, modern dünyanın içerisine Müslüman'ca ve olanca aktifliğiyle dahil olmalıdır. 21.yüzyıl insanının öngörmesi gereken İslam, her alanda aktif ve toplumsal bir İslam olmalıdır.

DEM KOKMUŞ

Seyfettin KILIÇ

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Seneler öncesi yazılmış şiirler
Günler geçtikçe daha da güzelleştiler
Şiiri demlendirmeyi öğrendim
Kelamlarımda uçsuz bucaksız cümleler
Başı kesik bir edebiyatçıyım
Kanım mürekkep damarlarım satır aralığı
Arasında dolaşıyor mürekkebinin koyu varlığı
Şiire nokta olur kesilmiş başımın ağırlığı
Başlamaz noktadan sonra küçük harfle cümlem
Başlar ise kaldırıyorum kollarımı olur artık ünlem
Bir şair yazamaz satırlarını sade bir beyinden
Bozguna uğramış bir meydan yazar işte o kalpten
Silinen kelimeler her anında iz bırakır
Üstünü karalarsın ama o iz belli kalır
Düşüncelerde tıpkı öyledir
Unutmaya çalışırsın mazi der kalp kor kahır
Cümlelere sığınmış kelimeler var
Yaşadığı hayat boyunca köle olarak kalan
Zindanlarda harap olmuş bir yürek var
Demlendi artık hadi doldur yürek beyaz bir kar

ŞEYH MUSTAFA DEVATİ VE KASTAMONU CELVETİ TEKKESİ

Ömer Faruk ŞAHİN Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kastamonu Müslüman hakimiyetine girdiğinden itibaren bölgesinin ilim ve irfan merkezlerinden birisi olmuştur. Bunun sonucunda döneminin seçkin meşayih Kastamonu'ya gelmiş ve susamış gönüllere ilim ve irfan deryalarından feyzler ikram etmişlerdir. Abdulfettah-ı Veli, Ahi Şorba ile başlayan bu yolculuk Halvetiye tarikatının Şabaniye kolunun kurucusu Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli ile taçlanmıştır. Bunun yanında daha saymakla bitmeyen birçok Allah dostu Kastamonu'da yaşam sürmüş, halkı irşat etmiştir. Bu yazımızda günümüzde Kastamonu'da fazla tanınmayan, kıymeti bilinmeyen Şeyh Mustafa Devati'ye ve onun kurduğu tekkesine değineceğiz. Şeyh Mustafa Efendi Celveti tarikatının kurucusu devrinin büyük mutasavvıflarından Aziz Mahmud Hüdayi hazretlerinin halifesi Ahmed Muk'ad Efendinin halifesi olup Kastamonu'ya Celveti tarikatını getiren kişidir. Doğum tarihi belli değildir. Divitçilikle uğraştığı için veya bu işle uğraşan bir ailesi olduğu için Devati veya Devatizade lakabıyla anılır. Gençliğinde Üsküdar Hüdâyî Âsitânesi'nde Aziz Mahmud Hüdâyî'nin yerine geçen halifesi Muk'ad Ahmed Efendi'ye intisap etti. Gayreti ve kabiliyetiyle tarikatta kısa sürede ilerledi ve manen Hz. Peygamber'in (Sallallahu Aleyhi Vesellem) zahiren ise şeyhi tarafından Kastamonu'ya halife olarak gönderildi. Bu olayı Tufetü's-Sufiyyin adlı eserinde şöyle anlatır: Gördüm ki Sultan-ı Kevneyn orada oturuyorlar. Mübarek yüzlerinin

nuru şimşek gibi çakıyor. Efendime hürmet edip yer gösterdi, efendim de oturdu. Resûl-i Ekrem (Sallallahu Aleyhi Vesellem) buyurdular ki: "Bu yanındaki kimdir?" Efendim hazretleri, "Sultanımın yetimi Mustafa kulundur" dedi. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi Vesellem), "Bunu Kastamonu'ya gönderin, sonra Üsküdar'a gelirler. Emr-i Hak bunun üzerine cârî olmuştur" buyurdular. Bu konuda söz çoktur, anlatmaya izin yoktur. * Mustafa Devati Kastamonu'ya gelince Kırkçeşme Mahallesi Selçuk Sokak'taki günümüzde Seyyid Serçe olarak bilinen tekkeyi tesis etmiştir. Vakfiye tarihi H.1061/M.1650'dir. Tekkede semahane/camiden başka çok musluklu şadırvan, türbe, imaret, fırın, medrese ve kütüphane gibi yapılar tesis edilmişti. Külliyyenin yapıldığı yıl Sultan 4. Mehmed'in fermanıyla Elyakut köyünde 10 kısım arazi ve bazı vakıf gelirleri tahsis edilmiştir. Tekkenin mescidi H.1210/M.1795'te camiye çevrilmiştir. Kaynaklarda türbesinde 15 adet sanduka bulunduğu geçmektedir fakat günümüzde sadece 2 tane sanduka mevcuttur. Şeyh Mustafa Efendi Kastamonu'da bu tekkeyi tesis ettikten sonra İstanbul'a geri dönmüş ve şeyhinden mahalli hilafetten umumi hilafete kavuşmuştur. Bu olayı Tufetü's-Sufiyyin adlı eserinde şöyle anlatır: Ey Hakk'ı arayan kişi! Bir zamanlar Kastamonu'da oturuyordum. Efendimin ziyaretine gelmek istedim. Birçok kimsenin ruhu bana gelip dediler ki: "Senin gitmene izin yoktur." "Beni

engellemeyin" dedim. Şöyle karşılık verdiler: "Üsküdar iki kişinin yeridir. Biri gönlü ve gözü açık olup ak ile karayı ayıran, her ne yaparsa, ruhlar katında mazur sayılan kişidir. Sen ise henüz ne tam körsün ne de tam görüyorsun. İyi bir göz elde et, ondan sonra git!" Durumu anlayıp köşe ye çekildim, gözümde nice kanlı yaş döktüm. Sonra tekrar efendimi ziyaret etme arzusu içime düştü. Bu defa iki rekât namaz kıldım. Namazım insan şekline büründü.

Ona, "Yürü Üsküdar'a git, ruhlardan izin iste!" dedim. O anda manen gördüm ki namazım Üsküdar'a git ti, bütün ruhlar onu karşılayıp izin verdiler. "Artık gelsin" dediler. Hemen kalkıp Üsküdar'a geldim. Önce efendimin huzuruna varıp mübarek ayaklarını öptüm. O anda efendimin yanında bir sepet üzüm vardı. Mübarek elleriyle iki salkım üzüm çıkarıp, "Buradaki fukaraya bu üzümde birer tane verin yesinler, ikişer tane yerlerse hazmedemezler" dediler.

Orada bu salkımlardan birini tamamen bu fakire sundular ve buyurdular ki: "Beyim! Bu senin hakkındır. Sen hepsini hazmedebilirsin. Bu üzüm kudret bağı üzümüdür." Sonra şöyle dediler: "Kim kudret bağının üzümünü yiyip hazmedebilir?" Orada birçok kimse gelip, "Birer tane bize de ver sultanım!" dediler. O, "Bu kenardan size verilmez, bu Celvetî erenlerine mahsustur" buyurdular. Oradaki dervişler, "Bunca zamandır biz bu kapının müridiyiz, bize böyle ihsanlar olmadı" dediler. Onlara cevaben, "Bu nimetler, ulu Mevlâ'nın ihsanıdır, Hak vergisidir, bizim elimizde ne var?" buyurdular. Ve yine sultan buyurdular ki: "Bu evin anahtarını bunun eline verin!" Verdiler, alıp tuttum. Orada seyidimiz Aziz Mahmud Hüdâyî Efendi ile Sultan-ı Kevneyn'in ruhaniyetleri gelip, "Bundan sonra bu kapıda her kim mana talep ederse cevap bulacaktır" deyip emaneti teslim eylediler. Ben de o zamandan beri hizmete devam ediyorum. * İstanbul'a döndükten sonra ilme yönelmiş, ulemadan birisinin yanında mülazım (asistan, stajyer muallim) olmuştur. Yedi senelik asistanlıktan sonra bir medresede müderris olmuştur. 1651 yılında Molla Kestel medresesine müderris olmuş, bir sene sonra Üsküdar Valide Sultan Darulhadisi'nde görevine devam etmiştir. 1657 senesinde ilim hayatını bırakıp Üsküdar'daki Şeyh Camii Tekke'sinde vefatına kadar irşatta bulunmuştur. 1659 yılında vefat etmiş tekkesinin bahçesindeki türbesine defnedilmiştir. Mustafa Devati'nin ailesi hakkında neredeyse hiçbir bilgimiz yoktur. Sadece vefatından sonra Üsküdar'daki Tekke'nin postnişini olan oğlu Devatizade Şeyh Mehmed Talib Efendi hakkında bilgi sahibiyiz. Asıl ismi Mehmed olup şiirlerinde Talib mahlasını

kullandığı için Mehmed Talib diye anılmaktadır. Mehmed Talib Efendi Şeyh Camii Tekkesi postnişinliğinden sonra 1667 yılında Hüdayi Asitanesi postnişinliğine tayin edilmiştir. 1679'da vefat etmiştir. Kabri Şeyh Camii bahçesindeki babasının türbesindedir. Şeyh Mustafa Devati'nin Tufetü's-Sufiyyin adlı bir eseri olup Prof. Dr. Necdet Tosun hocamız tarafından günümüz Türkçe'sine çevrilerek kültür hayatımıza kazandırılmıştır. Mustafa Devati bu eserinde tasavvuf yolculuğu sırasında keşifleri, kalp gözüyle gördüğü manevi olayları ve rüyaları anlatmaktadır. Zaman zaman nasihatlerde de bulunur ve tasavvufla ilgili düşüncelerini anlatır. Bu eserde Kastamonu ile ilgili 3 hatırasını anlatır. Bunlardan ikisini yukarıda paylaştım. Üçüncüsü ise şöyle: Beyim! Bilesin ki Kastamonu'da hayli zaman olmuştu ki hamama gitmemiştim. Fukaradan birkaç derviş gelip beni hamama davet eylediler. Fakir de "ne olacak" deyip yolda giderken, oynayan birkaç çocuğa selâm verdim, selâmımı almadılar ve benimle alay ettiler. Kalbime bir ıstırap geldi, Hakk'a yöneldim. Hâtiften (bilinmeyen bir yerden) ses geldi ki: "Kendi halvetini (yalnızlığını) terk edip hamama giden şeyhi bu kadar alaya almak çok değildir." Neşeli bir halde dönüp tekkeye geldim. İçeriye girdiğimde kapıda bir kurbağa durduğunu gördüm. Bana yönelip dedi ki:

"Şu anda bizim varımıza ve bizim dairemize düştün. Böylece arkadaş olalım." Ben de sordum ki: "Sizin daireniz nedir ve nerededir?" Cevap verip dedi ki: "Bizim mekânımız daima göl kenarıdır ve göle girmeyince düşmanlardan selâmette olmayız. Bu yüzden çaylak kuşları, göl etrafında durup çık tığımız anda bizi kapar, helâk

edip yerler." Şimdi, tekkesinden çıkan bir şeyhi de hevâ ve heves çay lakları yakalayıp Hak yolundan ayırır, Allah Teâlâ'ya ulaşmasına engel olurlar. Bu yüzden tasavvuf yoluna giren bir sâlike tekkesi derya içi gibidir. Tekke den dışarı çıkmak deryanın kenarına gelmek gibidir. Hakk'a yönelip dedim ki: "Ey padişahım, ey ilâhım! Deryanın ortasında olan ile sahilinde olan kişilerin makam ve mansibi nedir?" Hâtiften cevap geldi ki: "Kulum! Deryanın ortasında olan kimse gerek sahillerde ve gerekse denizde olanlardan kimi dilerse kurtarır. Kenarda olan kimsenin ise kendin den başkasına faydası olmaz, ancak kendi başı na derman olabilir."* Devati Mustafa Efendi'den sonra Kastamonu'ya Celveti müridlerinin teveccühleri devam etmiştir. Yine İstanbul asitanesinin şeyhlerinden olan Abdurrahman Nesib Efendi'nin oğlu ve aynı zamanda halifesi olan Mehmed Ruşen Efendi'nin de tasavvufi terbiyesini ikmal etmek için Kastamonu'ya geldiği ve burada erbain çıkardığı kaynaklarda yer almaktadır. Şeyh Mustafa Efendi Tekkesinin halk arasında birçok kerametleri bilinmektedir. Örnek olarak baygın haldeki alkoliklerin tekkenin türbesine ayılıncaya kadar bırakılıp bekletildiğinde bir daha alkol kullanmadıkları anlatılmaktadır. Aynı mahallede metfun bulunan Ahmet Hicabi hazretleri tarafından nakledilen bir menkıbeye göre; Ahmet Hicabi hazretleri çocukluğunda Seyyid Mustafa Efendi türbesi etrafında arkadaşlarıyla oyun oynarken arada kaybolur, arandığında türbede yahut etrafında bulunmuş. Büyüdüğü zaman oraya neden girdiği sorulduğunda "Rüşt çağına gelene kadar o binanın türbe olduğunu bilmiyordum. Birisinin evi olduğunu zannediyordum. Evden bazı kişiler beni içeri

alıyor, sevip okşayıp benimle sohbet edip dışarı gönderiyorlardı” cevabını vermiştir. Tekke 1795 tarihinde camiye çevrilmiştir. 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla atıl kalmış, harap olduğu için 21 Temmuz 1941 tarihinde Vakıflar tarafından enkazı satılmıştır. Fazıl Çiftçi hocanın Kastamonu camileri adlı eserinde mihrabında ve diğer taraflarında kalem işleri olduğunu yazmakta olup, günümüzde bu kalem işleri bulunmamaktadır. Faal olduğu dönemlerde halk tarafından rağbet edildiği, imaretinden fakir ve kimsesiz kimselere yemekler dağıtıldığı bilinmektedir. Vakıflar bölge müdürlüğü tarafından cami ve türbe yeniden ihya edilmiş, diğer eserler maalesef günümüze ulaşamamıştır. Sonuç olarak biz Kastamonu’da yaşayanlar olarak böyle zâtların kıymetini bilmeli, türbelerini ziyaret edip inşa ettikleri camileri

cemaatsiz bırakmamalıyız. Allah bizleri şefaatlerine nail eylesin.

KAYNAKÇA

Şeyh Mustafa Devati (2014), Tufetü’s-Sufiyyin (hazırlayan: Necdet Tosun) Hacegan Yayınları Necdet Tosun, Devati Mustafa Efendi, Diyanet İslam Ansiklopedisi, syf. 325 Fazıl Çiftçi (2006), Kastamonu Camileri-Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserleri, Kastamonu Belediyesi Hasan Kamil Yılmaz, Aziz Hüdayi ve Celvetiye Tarikatı, Erkam Yayınları Osman Gördebil,(2014) Aziz Mahmud-1 Hüdai Hulefasından Devati Mustafa Eendi ve Kastamonu’da Kurduğu Celveti Tekkesi,2. Uluslararası Şeyh Şa’ban-1 Veli Sempozyumu Osman Gördebil,(2014) Devati Mustafa Efendi ve Kurduğu İki Celveti Tekkesi, Uluslararası Üsküdar Sempozyumu

Karanlık Birlik Askerleri
Instagram hesabım=> merifes_
Mert Sönmez / Grafik Tasarım

